

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ: ΧΩΡΙΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΤΗΣ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΜΕ
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΟΛΕΩΝ.

Εισηγήτρια: Μαρία Κανδυλιώτη

Επιβλέπων Καθηγητής: Σεραφείμ Πολύζος

Βόλος, 2010

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες σε όλους εκείνους που συνέβαλλαν και βοήθησαν στην πραγματοποίηση αυτής της διπλωματικής εργασίας. Συγκεκριμένα, ευχαριστώ τον επιβλέπων καθηγητή κ. Σεραφείμ Πολύζο για την καθοδήγηση και οργάνωση της εργασίας, το προσωπικό της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος και της Αναπτυξιακής Εταιρίας Δυτικής Μακεδονίας για την άμεση προσκόμιση των ζητηθέντων στοιχείων. Τέλος, δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω τους γονείς και την οικογένειά μου που με στήριξαν σε όλη αυτή την προσπάθεια.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι χωρικές συγκεντρώσεις της βιομηχανίας αποτελούν αναμφισβήτητα τομέα ανάπτυξης της τοπικής και εθνικής οικονομίας μιας χώρας, καθώς οι επιχειρήσεις αποκομίζουν πολλά οφέλη από την ομαδοποιημένη δράση τους. Το σημαντικότερο από αυτά είναι η μείωση του λειτουργικού κόστους. Οι τάσεις του νέου παγκοσμιοποιημένου οικονομικού περιβάλλοντος καθιστούν επιτακτική την ανάγκη εισαγωγής καινοτόμων δραστηριοτήτων και την ανάπτυξη ισχυρού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος εκ μέρους των επιχειρήσεων. Η επιτυχής διατήρηση της ανταγωνιστικής θέσης των επιχειρήσεων ενός συγκεκριμένου βιομηχανικού κλάδου που λειτουργούν συγκεντρωτικά, εμφανίζεται ως αποτέλεσμα ανάπτυξης μίας νέας μορφής συγκέντρωσης για τα ελληνικά δεδομένα, συγκεκριμένα του βιομηχανικού συμπλέγματος (cluster). Σκοπός της παρούσας εργασίας, είναι μέσα από την έρευνα και την ανάλυση των σημαντικότερων οικονομικών κλάδων που δραστηριοποιούνται στους Νομούς της Ελλάδας, να εντοπιστούν οι περιοχές που εμφανίζουν ενδεχόμενο ανάπτυξης βιομηχανικού συμπλέγματος. Περισσότερο αναλυτικά, στην έρευνα συμμετέχουν οι μικρότεροι Νομοί, καθώς επιχειρείται μία προσπάθεια ανάδειξης των περιοχών εκτός του Ν. Αττικής και του Ν. Θεσσαλονίκης, ενώ ταυτόχρονα δίνεται έμφαση στην αποκέντρωση της βιομηχανικής δραστηριότητας.

Λέξεις κλειδιά: βιομηχανικές συγκεντρώσεις, ανάπτυξη βιομηχανικών συμπλεγμάτων, τοπική ανάπτυξη, ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, καινοτόμες δραστηριότητες.

ABSTRACT

Spatial agglomerations of industry represent undoubtedly a sector of regional and national development of a country's economy, as enterprises obtain several benefits from their action in groups. The most important benefit is that of the reduction of their operational cost. The new trends of globalization, predicate the need of the introduction of innovational activities and the development of strong competitive advantage on behalf of enterprises. The successful maintenance of the advantaged position of enterprises from a specific industrial sector that operate in group, appears as an outcome of a new form of agglomeration for the greek reality, especially this of industrial cluster. The main object of the present study, is through the research and analysis of the most important economic sectors that are being activated in the Prefectures of Greece, to identify the areas that present the potential of developing industrial cluster. More analytically, in the research participate the smaller Prefectures, as is being attempted an effort of prominence of the areas apart from Attica and Thessaloniki, while at the same time the emphasis is given at the decentralization of industrial activity.

Key words: industrial agglomerations, development of industrial clusters, regional growth, competitive advantage, innovative activities.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	12
Κεφάλαιο 1. Χωρικές Βιομηχανικές Συγκεντρώσεις.....	15
1.1 Θεωρητική Προσέγγιση	15
1.1.1 Δείκτες Συγκέντρωσης	17
1.1.2 Ο Κύκλος Ζωής της Βιομηχανίας	19
1.1.3 Καινοτόμες Δραστηριότητες.....	20
1.1 Τα Βιομηχανικά Συμπλέγματα Επιχειρήσεων – Industrial Clusters.....	21
1.2.1 Βασικές Έννοιες - Προσεγγίσεις.....	21
1.2.2 Ορισμός Βιομηχανικών Συμπλεγμάτων.....	27
1.2.3 Χαρακτηριστικά των Clusters	29
1.2.4 Η Διαδικασία Εξέλιξης του Cluster	29
1.2.5 Δυνάμεις που Οδηγούν στη Δημιουργία Βιομηχανικών Συμπλεγμάτων....	34
Κεφάλαιο 2. Χωρικές Συγκεντρώσεις της Βιομηχανίας στους Νομούς της Ελλάδας.....	40
2.1 Η Συγκέντρωση ανά Βιομηχανικό Κλάδο στους Νομούς της Ελλάδας	40
2.1.1 Αποτελέσματα Ανάλυσης	75
2.2 Η Συμμετοχή κάθε Νομού στους Διάφορους Βιομηχανικούς Κλάδους.....	76
2.2.1 Αποτελέσματα Ανάλυσης	89
Κεφάλαιο 3. Η Ανάπτυξη Βιομηχανικού Συμπλέγματος στον Ελλαδικό Χώρο .	92
3.1 Το Ενδεχόμενο Αναπτυξης Cluster στο Νομό Βοιωτίας	92
3.1.1 Ο κλάδος ‘Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού’	92
3.1.2 Ο κλάδος ‘Κατασκευή Επίπλων’	95
3.1.3 Δημιουργία Cluster μεταξύ των Επιχειρήσεων του Κλάδου ‘Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού’	96

3.2 Καινοτόμες Δραστηριότητες στην Ελλάδα	97
Συμπεράσματα.....	100
Βιβλιογραφία.....	103

Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 1: Μοντέλο Ενδογενούς Βιομηχανικής Ανάπτυξης	31
Πίνακας 2: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Αιτωλοακαρνανίας το έτος 2006	40
Πίνακας 3: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Βοιωτίας το έτος 2006	42
Πίνακας 4: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Εύβοιας το έτος 2006	44
Πίνακας 5: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Φθιώτιδος το έτος 2006	44
Πίνακας 6: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Αργολίδος το έτος 2006	46
Πίνακας 7: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Αρκαδίας το έτος 2006	46
Πίνακας 8: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Αχαΐας το έτος 2006	47
Πίνακας 9: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ηλείας το έτος 2006	48
Πίνακας 10: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Κορινθίας το έτος 2006	50
Πίνακας 11: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Μεσσηνίας το έτος 2006	51
Πίνακας 12: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Αρτης το έτος 2006	52
Πίνακας 13: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ιωαννίνων το έτος 2006	52
Πίνακας 14: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Πρεβέζης το έτος 2006	53
Πίνακας 15: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Λαρίσης το έτος 2006	53
Πίνακας 16: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Μαγνησίας το έτος 2006	55
Πίνακας 17: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Τρικάλων το έτος 2006	56
Πίνακας 18: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Δράμας το έτος 2006	56
Πίνακας 19: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ημαθίας το έτος 2006	58
Πίνακας 20: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Θεσσαλονίκης το έτος 2006	59
Πίνακας 21: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Καβάλας το έτος 2006	61
Πίνακας 22: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Καστοριάς το έτος 2006	62

Πίνακας 23: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Κιλκίς το έτος 2006	62
Πίνακας 24: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Κοζάνης το έτος 2006	63
Πίνακας 25: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Πέλλης το έτος 2006	64
Πίνακας 26: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Πιερίας το έτος 2006	65
Πίνακας 27: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Σερρών το έτος 2006	65
Πίνακας 28: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Χαλκιδικής το έτος 2006	66
Πίνακας 29: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Έβρου το έτος 2006	67
Πίνακας 30: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ξάνθης το έτος 2006	67
Πίνακας 31: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ροδόπης το έτος 2006	69
Πίνακας 32: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Δωδεκανήσου το έτος 2006	69
Πίνακας 33: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Κυκλάδων το έτος 2006	70
Πίνακας 34: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Λέσβου το έτος 2006	70
Πίνακας 35: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ηρακλείου το έτος 2006	71
Πίνακας 36: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ρεθύμνου το έτος 2006	72
Πίνακας 37: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Χανίων το έτος 2006	73
Πίνακας 38: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Αττικής το έτος 2006	73

Περιεχόμενα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στη Βιομηχανία Δέρματος και Δερμάτινων Ειδών.....	78
Διάγραμμα 2: : Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στη Χαρτοποιία και Κατασκευή Χάρτινων Προϊόντων.....	79
Διάγραμμα 3: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στις Εκτυπώσεις και Αναπαραγωγή Προεγγεγραμμένων Μέσων	79
Διάγραμμα 4: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Παραγωγή Οπτάνθρακα και Προϊόντων Δύλισης Πετρελαίου.....	80
Διάγραμμα 5: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Παραγωγή Χημικών Ουσιών και Προϊόντων	81
Διάγραμμα 6: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Παραγωγή Βασικών Φαρμακευτικών Προϊόντων και Φαρμακευτικών Σκευασμάτων	82
Διάγραμμα 7: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Κατασκευή Προϊόντων από Ελαστικό (καουτσούκ) και Πλαστικές Ύλες	82
Διάγραμμα 8: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Παραγωγή Βασικών Μετάλλων.....	83
Διάγραμμα 9: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Κατασκευή Μεταλλικών Προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού.....	84
Διάγραμμα 10: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Κατασκευή Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, Ηλεκτρονικών και Οπτικών Προϊόντων	85
Διάγραμμα 11: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού.....	86
Διάγραμμα 12: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Κατασκευή Μηχανημάτων και Ειδών Εξοπλισμού π.δ.κ.α.....	86
Διάγραμμα 13: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Κατασκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων, Ρυμουλκούμενων και Ημιρυμουλκούμενων Οχημάτων	87

Διάγραμμα 14: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Κατασκευή Επίπλων..	87
Διάγραμμα 15: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού και Κλιματισμού	88
Διάγραμμα 16: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στη Συλλογή, Επεξεργασία και Παροχή Νερού	89
Διάγραμμα 17: Χρονική Εξέλιξη των Πωλήσεων του Ν. Βοιωτίας στον κλάδο ‘Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού’	93
Διάγραμμα 18: Χρονική Εξέλιξη των Πωλήσεων του Ν. Βοιωτίας στον κλάδο ‘Κατασκευή Επίπλων’	95

Περιεχόμενα Σχημάτων

Σχήμα 1: Το Υπόδειγμα των 5 Δυνάμεων του Porter	35
---	----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αποτελεί αναντίρρητο γεγονός ότι η παγκοσμιοποίηση της οικονομικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας αποτελεί ίσως τη σημαντικότερη και την πλέον ευδιάκριτη τάση της διεθνούς οικονομίας. Στο νέο αυτό επιχειρηματικό κόσμο, γίνεται όλο και πιο συχνά λόγος για τη βιωσιμότητα και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των μικρομεσαίων, οι οποίες φαίνεται να αντιμετωπίζουν τις καινούριες προκλήσεις σε μεγάλο βαθμό. Ως κρίσιμη παράμετρος για να καταφέρουν οι επιχειρήσεις να παραμείνουν ανταγωνιστικές και να εξασφαλίσουν την αποτελεσματική ανέλιξή τους στον κλάδο που δραστηριοποιούνται αναδεικνύεται ο εντοπισμός και η διατήρηση ενός ή περισσότερων συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

Από την άλλη, η ανάπτυξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος απαιτεί διάθεση αξιόλογων πόρων εκ μέρους των επιχειρήσεων και για το λόγο αυτό η αξιοποίησή τους πρέπει να γίνεται με τον πλέον αποδοτικό τρόπο ώστε να συμβάλει θετικά στην εξελικτική τους πορεία. Επιπρόσθετα, κατά τη διαδικασία πραγματοποίησης ερευνών με σκοπό να εντοπιστεί ο τομέας όπου μία επιχείρηση έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει προβάδισμα έναντι των ανταγωνιστών πρέπει λαμβάνεται υπόψη η σημασία ανάπτυξης πλεονεκτήματος το οποίο θα είναι μοναδικό και δεν θα μπορεί εύκολα να αντιγραφεί.

Παράλληλα, στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, η ανταγωνιστική θέση των επιχειρήσεων κρίνεται από την ένταξη καινοτόμων δραστηριοτήτων στα πλαίσια λειτουργίας τους. Η καινοτομία δεν αφορά μόνο στην παραγωγική διαδικασία ή τη δημιουργία πρωτοποριακών προϊόντων. Αντίθετα, τονίζεται η ανάγκη για εξειδίκευση σε τομείς τεχνολογικής αιχμής και έντασης γνώσης, καθώς και η προώθηση των δραστηριοτήτων στην ενοποιημένη αγορά συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην τοπική πρόοδο της περιοχής που εδρεύει η κάθε επιχείρηση. Η οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής όμως, συνδέεται άρρηκτα με την επίτευξη εξωτερικών οικονομιών που συνεπάγεται η μείωση του κόστους λειτουργίας των επιχειρήσεων των βασικότερων βιομηχανικών κλάδων. Τη σύγχρονη εποχή που τη χαρακτηρίζουν οι ραγδαίες εξελίξεις, στις οποίες οι επιχειρήσεις πρέπει να προσαρμοστούν και να τις ενσωματώσουν στη λειτουργία

τους, οι εξωτερικές οικονομίες είναι δυνατόν να επιτευχθούν μέσω των γεωγραφικών βιομηχανικών συγκεντρώσεων.

Σε γενικές γραμμές, η σύνδεση της οικονομικής δραστηριότητας με την έννοια του χώρου τα τελευταία χρόνια απασχολεί επιστήμονες και επιχειρηματίες, καθώς η επιλογή της γεωγραφικής θέσης της επιχείρησης έχει αρχίσει να αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία της και συμβάλουν στην ανάπτυξή της. Σύμφωνα με τις επιταγές του νέου οικονομικού κόσμου, όπου η κάθε επιχείρηση πρέπει να στοχεύει στη μείωση του κόστους λειτουργίας της, η επιλογή της θέσης της πρέπει να καθορίζεται σύμφωνα με την ύπαρξη άλλων επιχειρήσεων στην περιοχή. Συγκεκριμένα, ομοειδών επιχειρήσεων οι οποίες έχουν ήδη μία επιτυχημένη πορεία, επιχειρήσεων των οποίων τα προϊόντα χρησιμοποιούνται ως πρώτη ύλη, συμβουλευτικών επιχειρήσεων και άλλων.

Στην παρούσα εργασία, η έμφαση δίνεται στις χωρικές συγκεντρώσεις των βιομηχανιών, με τις οποίες οι επιχειρήσεις πετυχαίνουν οικονομίες κλίμακας, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν το σημαντικότερο μέσο για την προώθηση των δραστηριοτήτων τους σε παγκόσμιο επίπεδο. Περισσότερο αναλυτικά, αρχικά γίνεται μία αναφορά στην έννοια των γεωγραφικών συγκεντρώσεων των οικονομικών δραστηριοτήτων όπου τονίζεται η σημασία τους και η συμβολή τους στην ανάπτυξη της περιοχής που εντοπίζονται. Στην συνέχεια, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε μία συγκεκριμένη μορφή συγκέντρωσης, το βιομηχανικό σύμπλεγμα (cluster). Τα clusters διαφέρουν από τις υπόλοιπες έννοιες των χωρικών συγκεντρώσεων, καθώς εκτός από τις επιχειρήσεις περιλαμβάνουν εκπαιδευτικούς και κυβερνητικούς οργανισμούς, των οποίων η δράση συνδέεται με την εισαγωγή νέας τεχνολογίας, τη διάχυση της γνώσης και της πληροφορίας, την ενίσχυση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος κ.λπ., ενώ ταυτόχρονα θεωρείται μία από τις πλέον καινοτόμες δραστηριότητες, η επιτυχημένη δράση των οποίων είναι δεδομένη στο νέο οικονομικό κόσμο. Στη δεύτερη ενότητα, παρουσιάζεται η κατάσταση των βιομηχανικών συγκεντρώσεων στους Νομούς της Ελλάδας και επιχειρείται μία προσπάθεια ανάδειξης των Νομών και των βιομηχανικών κλάδων που φέρουν το ενδεχόμενο ανάπτυξης βιομηχανικού συμπλέγματος. Τέλος, στην τρίτη ενότητα και αφού έχουν αναλυθεί προηγουμένως όλοι οι τομείς, σε επίπεδο Νομού και σε επίπεδο

κλάδου, που εμφανίζονται πλεονεκτικοί όσον αφορά τη συγκέντρωση των δραστηριοτήτων επιλέχθηκε ο Ν. Βοιωτίας για την περαιτέρω ανάλυση και την επιλογή του κλάδου που προτείνεται η ανάπτυξη cluster.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί, ότι στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας για την ανάλυση και την επιλογή του Νομού που εμφανίζεται ως ιδανικός για τη δημιουργία συμπλέγματος, έχει γίνει αποδεκτό ότι στους μικρότερους Νομούς (εκτός του Ν. Αττικής και του Ν. Θεσσαλονίκης) μπορούν να εφαρμοστούν καλύτερα οι πολιτικές που σχετίζονται με την εμφάνιση cluster, ενώ η διάχυση της γνώσης και της πληροφορίας είναι ευκολότερη. Επιπρόσθετα, υποστηρίζεται ότι η επικοινωνία και η συνεννόηση μεταξύ μικρότερου αριθμού εμπλεκόμενων επιχειρηματιών είναι περισσότερο αποτελεσματική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΧΩΡΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ

1.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η γεωγραφική συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων αποτελεί ένα τομέα της βιομηχανικής πολιτικής που κατά καιρούς έχει απασχολήσει και συνεχίζει να απασχολεί τις επιστήμες της οικονομίας και της γεωγραφίας, καθώς αποτελεί μία από τις σημαντικότερες τάσεις του νέου παγκοσμιοποιημένου οικονομικού περιβάλλοντος. Στο νέο αυτό ανταγωνιστικό περιβάλλον κρίνεται η βιωσιμότητα των επιχειρήσεων και τονίζεται η ανάγκη προσαρμογής στις νέες τεχνολογικές εξελίξεις. Η ύπαρξη νέας τεχνολογίας αποτελεί τον σημαντικότερο ίσως επιχειρηματικό πόρο, καθώς και μία αξιόλογη πηγή δημιουργίας ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, η ανάπτυξη και διατήρηση του οποίου αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της επιχείρησης. Η επίτευξη οικονομιών κλίμακας, οι οποίες αναφέρονται στη μακροχρόνια μείωση του μέσου κόστους παραγωγής και υπάρχουν σε πολλούς βιομηχανικούς κλάδους, συμβάλλει επίσης στην αποτελεσματική λειτουργία της επιχείρησης.

Καθώς όμως το αντικείμενο της παρούσας εργασίας αφορά στην οικονομική ανάπτυξη μιας ευρύτερης περιοχής η οποία επιτυγχάνεται μέσω της αποτελεσματικής λειτουργίας του βιομηχανικού τομέα αυτής, κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί η σημαντικότητα της επίτευξης εξωτερικών οικονομικών κλίμακας (external economies) έναντι των οικονομικών κλίμακας (economies of scale) ή των οικονομιών σκοπού¹ (economies of scope), που δημιουργείται από την μείωση του κόστους που συνεπάγεται η χωρική συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Εκτός από τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας και εξωτερικών οικονομιών, στους λόγους που οδηγούν στη γεωγραφική

---

¹ Οικονομίες κλίμακος υπάρχουν όταν η επιχείρηση επιτυγχάνει μείωση της μονάδας κόστους καθώς αυξάνεται το επίπεδο παραγωγής για ένα δεδομένο προϊόν ή υπηρεσία. Οικονομίες σκοπού υπάρχουν όταν η επιχείρηση μειώνει τις δαπάνες, και αντίστοιχα το κόστος παραγωγής, με την αύξηση της ποικιλίας των προϊόντων που παράγει (Ουσταπασίδης, 2003: 136).

συγκέντρωση ορισμένων επιχειρήσεων συγκαταλέγονται η ύπαρξη μοναδικών φυσικών πόρων σε μία περιοχή, η μείωση του κόστους μεταφοράς, η δυνατότητα απορρόφησης εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, η κοινή χρήση οικοδομικών εγκαταστάσεων, η ανταλλαγή γνώσης και πληροφοριών, η διάχυση της τεχνολογίας κ.α.

Η γεωγραφική συγκέντρωση μίας συγκεκριμένης βιομηχανίας αντανακλά την διανομή των περιφερειακών της μεριδίων και αποτελεί τη μία όψη ενός νομίσματος, η άλλη πλευρά του οποίου είναι η περιφερειακή εξειδίκευση. Στη σχετική βιβλιογραφία η χωρική εξειδίκευση αναλύεται συνήθως σε συνδυασμό με την βιομηχανική συγκέντρωση, με την τελευταία να εστιάζεται στην συνεισφορά της διάστασης του χώρου. Αναλυτικότερα, η περιφερειακή ή χωρική ή βιομηχανική εξειδίκευση απεικονίζει τη συνεισφορά των τομεακών μεριδίων στη συνολική οικονομία της περιοχής, συγκρινόμενη συνήθως με αυτή της υπόλοιπης χώρας. Μία περιοχή χαρακτηρίζεται ως υψηλά εξειδικευμένη όταν σε ένα μικρό αριθμό επιχειρήσεων αντιστοιχεί ένα μεγάλο μερίδιο της οικονομίας της περιοχής αυτής. Όσον αφορά το μέγεθος της περιοχής, έχει παρατηρηθεί ότι οι μεγαλύτερες περιοχές έχουν χαμηλότερα επίπεδα εξειδίκευσης από τις μικρότερες και αυτό οφείλεται στην ετερογένεια του πληθυσμού των μεγάλων αστικών κέντρων και τη μεταβλητότητα των φυσικών παραγόντων. Ωστόσο, η αύξηση του επιπέδου εξειδίκευσης σε μεγαλύτερες περιοχές αποτελεί γεγονός αν ληφθεί υπόψη ο ρόλος των οικονομιών συγκέντρωσης (Goschin et al., 2009).

Η Νέα Οικονομική Γεωγραφία ισχυρίζεται ότι οι παρατηρούμενες διαφορές στα επίπεδα συγκέντρωσης οφείλονται κυρίως σε ιστορικά γεγονότα ή διαμορφώνονται σύμφωνα με παρελθοντικά επίπεδα συγκέντρωσης. Πιο αναλυτικά, υποστηρίζεται ότι η συγκέντρωση των βιομηχανικών δραστηριοτήτων στο χώρο επηρεάζεται κατά πρώτο λόγο από ιστορικές συμπτώσεις σε συνδυασμό με τις δυνάμεις συσσώρευσης, όπως είναι η απόδοση των οικονομιών κλίμακας, η υψηλή ζήτηση ή οι ισχυροί μπρος τα πίσω – μπρος τα εμπρός σύνδεσμοι, που συστηματικά οδηγούν σε ανάπτυξη ή και ύφεση των βιομηχανικών κέντρων. Από την άλλη μεριά, υπάρχουν αυτοί που δέχονται ότι η γεωγραφική συγκέντρωση προκύπτει ως αποτέλεσμα της οικονομικής ολοκλήρωσης. Οι Barrios and Strobl μέσα από ένα δείγμα χωρών και περιοχών τις Ευρωπαϊκής Ένωσης μελέτησαν τις γεωγραφικές συγκεντρώσεις των

βιομηχανιών όπως αυτές διαμορφώθηκαν από το 1972 ως το 1995. Αυτό στο οποίο κατέληξαν ήταν ότι οι διαφορές στα επίπεδα συγκέντρωσης ήταν περισσότερο αποτέλεσμα της κινητικότητας της βιομηχανίας. Συγκεκριμένα, η μελέτη τους οδήγησε σε δύο σημαντικά συμπεράσματα: 1) υπάρχει *επιστροφή στο μέσο*² (mean reversion) αναφορικά με τη συγκέντρωση, άποψη που έρχεται σε αντιπαράθεση με τη γενική διαφωνία της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας για το πιθανό αντίκτυπο της οικονομικής ολοκλήρωσης και 2) η παρατηρούμενη αύξηση της συγκέντρωσης των βιομηχανικών δραστηριοτήτων οφείλεται σε γενικές γραμμές στο ότι η διανομή της βιομηχανικής ανάπτυξης των υπό εξέταση χωρών και περιοχών έγινε τυχαία (Barrios and Strobl, 2003).

1.1.1 ΔΕΙΚΤΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

Στη σχετική βιβλιογραφία, εμφανίζεται ένα πλήθος δεικτών και προσεγγίσεων που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του βαθμού συγκέντρωσης μιας περιοχής. Στην ενότητα αυτή παραθέτονται και αναλύονται δύο από αυτούς, πριν όμως κρίνεται σημαντικό να αναφερθούν ορισμένες προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν οι δείκτες συγκέντρωσης για να θεωρούνται αντικειμενικοί και αυτές είναι:

- ◆ Η αύξηση στο αθροιστικό μερίδιο των μεγάλων επιχειρήσεων συνεπάγεται αύξηση της συγκέντρωσης στο συγκεκριμένο βιομηχανικό κλάδο.
- ◆ Η συγκέντρωση πρέπει να αυξάνεται, εάν το σχετικό μέγεθος μιας επιχείρησης αυξάνεται σε βάρος μιας μικρότερης, ή όταν μια μεγάλη επιχείρηση κερδίζει μέρος από το μερίδιο της αγοράς, που ελεγχόταν πρώτα από μια μικρότερη.
- ◆ Η εμφάνιση στη βιομηχανία μιας νέας επιχείρησης μικρού μεγέθους πρέπει να μειώνει τη συγκέντρωση στον αντίστοιχο κλάδο.
- ◆ Οι συγχωνεύσεις γενικά συντελούν στην αύξηση της συγκέντρωσης, εκτός αν λάβουν χώρα μεταξύ μικρών επιχειρήσεων (Ουσταπασίδης, 2003).

---

² Κάποια οικονομικά μεγέθη είναι δυνατόν να επιστρέφουν σε μια ισορροπία έπειτα από ορισμένο χρονικό διάστημα, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα πρόβλεψής τους. Η συμπεριφορά αυτή στη διεθνή βιβλιογραφία είναι γνωστή ως επιστροφή στο μέσο (digilib.lib.unipi.gr).

1.1.1.1 Ο ΛΟΓΟΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ CR_N

Αποτελεί ένα απλό μέτρο που υπολογίζει το λόγο συγκέντρωσης των n μεγαλύτερων επιχειρήσεων του κλάδου (όπου $n=4$ ή 5) και δείχνει τη συμβολή των μεγάλων επιχειρήσεων σαν ποσοστό του συνολικού μεγέθους της βιομηχανίας, το οποίο μέγεθος μετريέται συνήθως με τις πωλήσεις. Ο δείκτης λαμβάνει τιμές μεταξύ 0 και 1 . Η ελάχιστη τιμή του δείκτη αναφέρεται σε τέλειο ανταγωνισμό, ενώ η μέγιστη σε μονοπώλιο όπου οι μεγάλες επιχειρήσεις του κλάδου ελέγχουν απόλυτα την αγορά (Ουσταπασιδης, 2003).

1.1.1.2 Ο ΔΕΙΚΤΗΣ H ΤΟΥ HERFINDAHL

Για τον υπολογισμό του χρησιμοποιείται η παρακάτω εξίσωση:

$$H = \sum_{i=1}^N s_i^2$$

Όπου:

s_i = το μερίδιο αγοράς της επιχείρησης i

N = το σύνολο των επιχειρήσεων του κλάδου

Ο δείκτης μειώνεται όταν ο αριθμός των επιχειρήσεων αυξάνεται και έτσι καθίσταται ευαίσθητος στις αλλαγές του N . Η τιμή του δείκτη παίρνει τιμές μεταξύ 1 και $\frac{1}{N}$. Γενικά, ο δείκτης H σε μία αγορά που αποτελείται από N

επιχειρήσεις ίσου μεγέθους έχει τιμή $\frac{1}{N}$, ενώ η μέγιστη τιμή 1 αναφέρεται σε βιομηχανικό κλάδο που αποτελείται από μία μόνο επιχείρηση και χαρακτηρίζεται από μονοπώλιο (Davies, 1979).

Για την αξιοπιστία των μετρήσεων συνίσταται η χρήση πολλών και διαφορετικών δεικτών συγκέντρωσης, καθώς κάθε δείκτης δίνει διαφορετική διάσταση της δομής του κλάδου. Παράλληλα, πρέπει να τονιστεί ότι έχει παρατηρηθεί από σχετικές έρευνες υψηλή συσχέτιση μεταξύ των δεικτών συγκέντρωσης.

1.1.2 Ο ΚΥΚΛΟΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Για την καλύτερη ανάλυση και συνεισφορά της συγκέντρωσης στην εξέλιξη μίας συγκεκριμένης βιομηχανίας, κρίνεται απαραίτητο να προσδιοριστούν τα στάδια ανάπτυξης αυτής. Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται ο πιο κοινός κύκλος ζωής που ακολουθεί μία βιομηχανία όπως αυτός αναλύεται σε άρθρο του Klepper (1997) και ο οποίος αποτελείται από τρία στάδια.

Αναλυτικότερα, η αρχική φάση χαρακτηρίζεται από έντονη αβεβαιότητα, χαμηλή ισχύ αγοράς και έναν υψηλό βαθμό εισόδου επιχειρήσεων στη βιομηχανία. Στο στάδιο αυτό, το οποίο αναφέρεται εμβρυακό στάδιο, ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων βασίζεται κυρίως στην καινοτομία του προϊόντος.

Ακολουθεί το στάδιο της ανάπτυξης, όπου τα προϊόντα αρχίζει να τα χαρακτηρίζει πλέον μεγαλύτερη σταθερότητα. Οι καινοτομίες στη διαδικασία παραγωγής είναι πλέον πιο σημαντικές από τις καινοτομίες στα προϊόντα, ενώ η ζήτηση παρουσιάζει σημαντικές ανοδικές τάσεις. Παράλληλα, αυξάνονται τα κέρδη των επιχειρήσεων και μειώνεται ο αριθμός των νεοεισερχόμενων στον κλάδο.

Το τρίτο στάδιο, το ονομαζόμενο στάδιο ωρίμανσης, χαρακτηρίζεται από χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης της απόδοσης. Η γενικότερη κατάσταση στη φάση αυτή εμφανίζεται ως περισσότερο σταθεροποιημένη. Ο βαθμός εισόδου και εξόδου από τη βιομηχανία είναι χαμηλός και τα μερίδια αγοράς σταθεροποιούνται. Τέλος, τόσο οι καινοτομίες στη μέθοδο παραγωγής όσο και στα προϊόντα αρχίζουν να αποκτούν μικρότερη σημασία (Klepper, 1997).

Είναι γεγονός ότι οι διαφορετικές βιομηχανίες που είναι εγκατεστημένες σε μία περιοχή βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια του κύκλου ζωής τους. Για το λόγο αυτό, ο βαθμός της ίδρυσης επιχειρήσεων σε κάθε βιομηχανία, η επέκταση και η ύφεση αυτών σε συνδυασμό με τη γεωγραφική τους τοποθέτηση αλλά και των συνδέσμων που αναπτύσσονται μεταξύ τους έχουν σημαντικές επιδράσεις στην ανάπτυξη βιομηχανικής συγκέντρωσης στην περιοχή που δραστηριοποιούνται. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στα εμφανιζόμενα πρότυπα/μορφές της συσσώρευσης τα οποία αλλάζουν με το πέρασμα των χρόνων, καθώς και στο επίπεδο εισόδου, εξόδου των επιχειρήσεων, στη δημιουργία διαφόρων

ειδών εργασίας που θεωρούνται παράγοντες ενδυνάμωσης των βιομηχανικών δραστηριοτήτων και συμβάλουν στη διαμόρφωση των κατάλληλων πολιτικών για την προώθηση της χωρικής βιομηχανικής συγκέντρωσης (Devereux et al., 2003).

1.1.3 ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Η εμφάνιση βιομηχανικών συγκεντρώσεων και η παραγωγή ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος βασίζεται στη σχέση μεταξύ της βιομηχανικής συσσώρευσης και της διάχυσης της γνώσης σε τοπικό επίπεδο. Αποτέλεσμα αυτής της σχέσης είναι η προαγωγή των καινοτόμων δραστηριοτήτων.

Ως καινοτόμες δραστηριότητες χαρακτηρίζονται όλες οι επιστημονικές, τεχνολογικές, οργανωτικές, οικονομικές δραστηριότητες που οδηγούν, ή σκοπεύουν να οδηγήσουν, στην υλοποίηση καινοτομιών. Κάποιες δραστηριότητες είναι καινοτόμες από μόνες τους, ενώ κάποιες άλλες δεν είναι καινοφανείς αλλά είναι απαραίτητες για την εμφάνιση καινοτομίας. Η έννοια των καινοτόμων δραστηριοτήτων περιλαμβάνει ακόμη και την ανάγκη διάθεσης πόρων για Έρευνα και Ανάπτυξη, η οποία δεν είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ανάπτυξη συγκεκριμένης καινοτομίας (stats.oecd.org).

Η σημαντικότητα της συγκέντρωσης των καινοτόμων δραστηριοτήτων έγκειται στο γεγονός ότι αυτές είναι το βασικό στοιχείο για την δημιουργία βιομηχανικών συσσωρεύσεων, που αποτελούν τον πυρήνα για την οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής. Αξίζει να αναφερθεί ότι, οι επιχειρήσεις που είναι τοποθετημένες σε συγκεντρωμένες χωρικές περιοχές έχουν περισσότερο καινοτόμο δράση απ' ότι οι επιχειρήσεις που δρουν έξω από αυτές τις περιοχές. Ισχυρίζεται ακόμη πως οι καινοτόμες δραστηριότητες συμβάλλουν στην άνοδο και την αποτελεσματική λειτουργία της επιχείρησης, με συνέπεια η βιομηχανική δραστηριότητα να πρέπει να ακολουθεί τη χωρική διανομή των καινοτομιών (Audretsch, 1998).

Επιπρόσθετα, επικρατεί η άποψη για την εμφάνιση γεωγραφικών βιομηχανικών συγκεντρώσεων που βασίζονται σε μηχανισμούς όπως είναι η διάχυση της γνώσης, η ενσωμάτωση τεχνολογικής γνώσης και η συνεργασία, ότι εφαρμόζεται αποτελεσματικότερα σε τεχνολογικό παρά σε βιομηχανικό επίπεδο. Οι καινοτόμες δραστηριότητες μπορούν επίσης να είναι γεωγραφικά

συγκεντρωμένες, προκαλώντας πιθανή χωρική συγκέντρωση βιομηχανικής δραστηριότητας και την ίδια στιγμή να επηρεάζονται άμεσα από τις δραστηριότητες αυτές (Fornahl and Brenner, 2009).

1.1 ΤΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ – INDUSTRIAL CLUSTERS

Ένας από τους σημαντικότερους μηχανισμούς βιομηχανικής συγκέντρωσης που οδηγούν σε καινοτόμες δραστηριότητες είναι τα βιομηχανικά συμπλέγματα ή clusters, όπως είναι γνωστά σε επίπεδο διεθνές. Η έννοια της καινοτόμου δράσης είναι συνυφασμένη με τη δημιουργία συμπλέγματος και αποτελεί τον πυρήνα της οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής στην οποία αναπτύσσεται.

Τα clusters διαφέρουν από τις υπόλοιπες έννοιες της βιομηχανικής συγκέντρωσης, καθώς αποτελούν ομάδες επιχειρήσεων ή οποίες είναι γεωγραφικά ορισμένες και χαρακτηρίζονται από τη ροή της πληροφορίας, τη ροή των πρώτων υλών, της τεχνολογίας, των μεθόδων παραγωγής κλπ, αλλά και την ένταση των ροών αυτών που είναι ιδιαίτερα ισχυρή μέσα στο cluster. Αυτό που προωθεί το cluster είναι οι σχέσεις και οι δεσμοί που αναπτύσσονται μεταξύ των επιχειρήσεων και οι οποίοι είναι πιο ισχυροί από αυτούς που συνδέουν τις επιχειρήσεις με την υπόλοιπη οικονομία της περιοχής και της χώρας.

1.2.1 ΒΑΣΙΚΕΣ ΈΝΝΟΙΕΣ - ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Η αναφορά στην ιστορική εξέλιξη των συμπλεγμάτων επιχειρήσεων αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα, καθώς στη σχετική βιβλιογραφία εμφανίζονται πολλές και διαφορετικές προσεγγίσεις, οι περισσότερες από τις οποίες έχουν προκύψει από εμπειρικές μελέτες. Στην παρούσα εργασία εξετάζεται ένα γενικό πλαίσιο της έννοιας συμπλέγματα επιχειρήσεων, η ανάπτυξη των οποίων αφορά σε τοπικό κυρίως επίπεδο. Πριν δοθεί ο ορισμός των βιομηχανικών συμπλεγμάτων κρίνεται απαραίτητη η παράθεση των πιο κοινών χαρακτηρισμών που είναι συσχετισμένοι με τον υπό μελέτη όρο. Οι χαρακτηρισμοί που ακολουθούν αποδίδουν το νόημα της ίδιας έννοιας, όπως αυτή έχει αναπτυχθεί σε διάφορες χρονικές περιόδους και σύμφωνα με τους σκοπούς που καλούσε να εξυπηρετήσει σε κάθε περίπτωση.

- ◆ Βιομηχανικές περιφέρειες/ τμήματα (Industrial districts)

Από όλες τις έννοιες που έχουν χρησιμοποιηθεί στη σχετική βιβλιογραφία, αυτή αποτελεί την πρώτη. Καθιερώθηκε από τον A. Marshall σε μία προσπάθεια να περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο οι επιχειρήσεις επωφελούνται από την λειτουργία τους σε κοινή τοποθεσία. Ο ίδιος υποστήριζε πως οι μεγάλες επιχειρήσεις δεν είναι οι μόνες που καρπώνονται τις θετικές επιδράσεις των οικονομιών κλίμακας. Οι εξωτερικές οικονομίες που δημιουργούνται βοηθούν τις μικρές επιχειρήσεις που τοποθετούνται στις ίδιες περιφέρειες να βιώσουν κάτι αντίστοιχο και παρουσιάζει τις εξωτερικές αυτές οικονομίες σαν ένα αντιστάθμισμα των οικονομιών κλίμακας των μεγάλων επιχειρήσεων.

Η κεντρική ιδέα του Marshall βασίστηκε σε έναν ορισμό που εμφανίστηκε στην ιταλική βιβλιογραφία στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Η έννοια των ιταλικών βιομηχανικών περιφερειών επικεντρώθηκε κυρίως στις κοινωνικές διαστάσεις που εμπλέκονταν στις περιφέρειες αυτές. Η σημασία της κοινωνικό-οικονομικής δομής και αλληλεπίδρασης αρχικά αποδόθηκε από τον Becattini. Ο Becattini επηρεάστηκε περισσότερο από την πρώιμη ιταλική βιβλιογραφία σχετικά με τις βιομηχανικές περιφέρειες, καθώς και από τις μελέτες των περιπτώσεων βιομηχανικών τμημάτων στη βόρεια και ανατολική Ιταλία. Σαν αποτέλεσμα, έννοιες όπως 'δίκτυο μικρών και μικρομεσαίων αστικών κέντρων που τα χαρακτηρίζει μία σημαντική δεξιότητα και παράδοση στο εμπόριο', 'η διάδοση των οικογενειακών αγροτικών τεμαχίων γης' και 'η παρουσία των τοπικών πολιτικών παραδόσεων και οργανισμών που συνδέονται με την καθολική παράδοση και το σοσιαλιστικό και κομμουνιστικό κίνημα' είχαν αναγνωριστεί ως οι αναγκαίες προϋποθέσεις για την εμφάνιση των ιταλικών βιομηχανικών περιφερειών (Trigilia, 1992).

Με το πέρασμα των χρόνων και τις διάφορες προσεγγίσεις πάνω στο εν λόγω θέμα, η έννοια των βιομηχανικών περιφερειών έγινε περισσότερο πολύπλοκη. Τη δεκαετία του 1990 έλαβε χώρα μία έντονη διαμάχη που αφορούσε τα προαπαιτούμενα για να δημιουργηθούν βιομηχανικές περιφέρειες, όπως επίσης και οι μηχανισμοί που θα τις συγκροτούσαν. Αυτή η διάσταση απόψεων ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο από τις νέες εξελίξεις που σημειώθηκαν εντός των ιταλικών περιφερειών, καθώς κάποιοι επιστήμονες στην προσπάθειά τους να δώσουν μία διαφορετική διάσταση στο θέμα επιχείρησαν να διευρύνουν την περιοχή μελέτης έξω από τα σύνορα της Ιταλίας. Για το λόγο αυτό δεν υφίσταται

πλέον στη βιβλιογραφία ένας σαφής ορισμός για την έννοια των ιταλικών βιομηχανικών περιφερειών. Ωστόσο, υπάρχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά τα οποία βρίσκουν σύμφωνους τους περισσότερους συγγραφείς και μπορούν να θεωρηθούν ως τα βασικά στοιχεία που φέρει μία βιομηχανική περιφέρεια στην επιστημονική κοινωνία. Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι η συνύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού μικρών και εξειδικευμένων επιχειρήσεων, ο έντονος καταμερισμός της εργασίας μέσα σ' αυτές τις επιχειρήσεις και το κοινωνικό δίκτυο των αρμόδιων τοπικών οικονομικών φορέων που ευνοούνται, καθώς μοιράζονται το ίδιο πολιτιστικό υπόβαθρο (Dijk, 1995).

Εμπειρικές μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί, κυρίως μελέτες περιπτώσεων (case studies), έχουν μία δυνατή επιρροή στην ιστορία των βιομηχανικών περιφερειών. Για άλλη μία φορά, η επίδραση έρχεται από την ιταλική βιβλιογραφία όπου η κυβέρνηση έθεσε σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα για την αναγνώριση των βιομηχανικών περιφερειών. Στις προσεγγίσεις αυτές, τα βιομηχανικά τμήματα ορίζονται ως περιοχές τοπικής αγοράς εργασίας, στις οποίες η απασχόληση σε μία βιομηχανία θεωρείται σημαντικά υψηλότερη από την αναλογία της σε εθνικό επίπεδο. Επιπρόσθετα, ο πληθυσμός των επιχειρήσεων στην περιοχή πρέπει κυριαρχείται από μικρές και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις. Οι κοινωνικές διαστάσεις των βιομηχανικών περιφερειών συνήθως δεν λαμβάνονται υπόψη σε αυτές τις προσεγγίσεις γιατί είναι δύσκολο να μετρηθούν (Sforzi, 1990).

Συμπερασματικά, όλες αυτές οι προσεγγίσεις απέχουν πολύ από την αρχική έννοια που έδωσε ο Marshall στα βιομηχανικά τμήματα. Ο ίδιος επικεντρώθηκε στις εξωτερικές οικονομίες που προκαλεί η συγκέντρωση και από τις οποίες είναι δυνατόν να επωφεληθούν και να αποκομίσουν κέρδος οι επιχειρήσεις μικρού μεγέθους. Σκοπός του ήταν να δείξει πως υπάρχουν εξωτερικοί παράγοντες που μπορούν να συμβάλλουν στην επιτυχημένη λειτουργία τους, παρά το γεγονός ότι δεν δημιουργούνται στις επιχειρήσεις αυτές οικονομίες κλίμακας.

♦ Καινοτόμα περιβάλλοντα (Innovative milieux)

Η έννοια καινοτόμο περιβάλλον αρχικά βασίστηκε σε μία έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Γαλλία και είναι γνωστή ως μελέτη GREMI. Στη μελέτη

αυτή τέθηκαν υπό παρατήρηση περιοχές τις Γαλλίας που βρίσκονται έξω από μεγάλες πόλεις και οι οποίες επιλέχθηκαν με γνώμονα την καινοτομικότητα και τις τοπικές συνέργιες μεταξύ των επιχειρήσεων. Αυτό που παρουσιάζει η μελέτη είναι μία πρώτη προσπάθεια να γίνει κατανομή της κατάστασης των διαφόρων περιοχών σύμφωνα με την ανάπτυξη που εμφανίζουν συγκριτικά με μία ‘πετυχημένη περιοχή’. Η κατάταξη βασίζεται σε μία κλίμακα δύο διαστάσεων την οποία αποτελούν η καινοτομικότητα και οι συνέργιες που παρατηρούνται εντός των υπό εξέταση περιοχών. Στα αποτελέσματα της συγκεκριμένης μελέτης γίνεται επίσης λόγος για ενδεχόμενη ανάπτυξη των περιοχών. Η προσέγγιση αυτή, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις πιθανές περιοχές είναι δυνατόν να τονίσει συγχρόνως και τις διαφορές μεταξύ των περισσότερο πετυχημένων και λιγότερο πετυχημένων περιοχών.

Παράλληλα, η έννοια του καινοτόμου περιβάλλοντος βασίζεται στη θεωρητική υπόδειξη ότι η επιτυχία μιας περιοχής οφείλεται στην ύπαρξη τμηματικών οικονομιών (district economies) και οικονομιών εγγύτητας (proximity economies). Τέτοιες οικονομίες μπορούν να προκληθούν από το ανθρώπινο κεφάλαιο που δημιουργείται στην περιοχή μέσω εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, τις ανεπίσημες επαφές μεταξύ των επιχειρήσεων, τη διάχυση της πληροφορίας μέσα στα όρια της περιοχής, καθώς και το κοινό πολιτιστικό, ψυχολογικό και συχνά πολιτικό υπόβαθρο. Για το λόγο αυτό, οι θεωρητικές υποθέσεις για την έννοια του καινοτόμου περιβάλλοντος έρχονται σε συνάφεια με τις υποθέσεις για τις βιομηχανικές περιφέρειες. Παρ’ όλα αυτά, η έννοια του καινοτόμου περιβάλλοντος δεν περιορίζεται σε μία ή περισσότερες επιχειρήσεις και επικεντρώνεται περισσότερο στην ανταλλαγή της πληροφορίας παρά στην επαφή μεταξύ των επιχειρήσεων.

Επιπρόσθετα, στο τμήμα αυτό της σχετικής βιβλιογραφίας αναφέρονται δύο πολύ σημαντικοί παράγοντες που παρουσιάζονται ως πλεονεκτήματα μιας περιοχής που αποτελεί το καινοτόμο περιβάλλον. Αυτοί είναι το συσσωρευμένο ανθρώπινο κεφάλαιο και οι τοπικές συνεργίες. Οι περιοχές μπορούν να ταξινομηθούν με βάση αυτούς τους δύο συντελεστές, που πρέπει να υποστηριχθούν από τους αρμόδιους των πολιτικών αποφάσεων με τέτοιο τρόπο, ώστε να συνεισφέρουν στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής (Camagni, 1995).

♦ Συμπλέγματα (clusters)

Ο όρος των συμπλεγμάτων δεν περιορίζεται ούτε με βάση των αριθμό των επιχειρήσεων αλλά ούτε και χωρικά. Ωστόσο, υπάρχουν οι σχετικές έννοιες των περιφερειακών συμπλεγμάτων (regional clusters) και των βιομηχανικών συμπλεγμάτων (industrial clusters) που προσθέτουν αυτούς τους περιορισμούς στη γενική έννοια των συμπλεγμάτων.

Η έννοια του συμπλέγματος στηρίζεται στον συνδέσμους που αναπτύσσονται μεταξύ των επιχειρήσεων και αφορούν κυρίως τη ζήτηση και την παροχή προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς και τη δημιουργία spillovers³ που ανακύπτουν από αυτές τις διασυνδέσεις. Η προσέγγιση του συμπλέγματος εδράζεται στο κέρδος που αποκομίζουν οι επιχειρήσεις από τους συνδέσμους τους με άλλες εταιρίες ή από την εγγύτητά τους. Αυτό το κέρδος προκύπτει από τη συνεργασία, τις σχέσεις αγοράς, τα spillovers και σε κάποιες περιπτώσεις το γεγονός ότι εμφανίζονται περισσότερες start-up⁴ επιχειρήσεις. Αξίζει να σημειωθεί πως οι περισσότερες από αυτές τις διαδικασίες είναι περισσότερο αποτελεσματικές σε τοπικό επίπεδο και για το λόγο αυτό η έννοια του συμπλέγματος έχει ένα τοπικό χαρακτήρα.

Όπως συνέβη και με τις βιομηχανικές περιφέρειες, η έννοια των συμπλεγμάτων χρησιμοποιήθηκε κατά καιρούς από τους εκάστοτε ερευνητές με διαφορετικούς τρόπους. Πολλοί παράγοντες που αναγνωρίστηκαν ως κοινοί για τις βιομηχανικές περιφέρειες και τα καινοτόμα περιβάλλοντα συμπεριλήφθηκαν σε κάποιους ορισμούς των βιομηχανικών συμπλεγμάτων. Παρ' όλα αυτά, ως ο κεντρικός άξονας αυτής της προσέγγισης παραμένουν οι διασυνδέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των επιχειρήσεων και οι επιδράσεις αυτών.

Στη σύγχρονη εποχή, αναπτύχθηκαν κάποιοι ορισμοί που επιτρέπουν την εμπειρική προσέγγιση των συμπλεγμάτων. Οι προϋποθέσεις που διαμορφώθηκαν

---

³ Το φαινόμενο spillover αφορά εξωτερικότητες που προκύπτουν από οικονομικές διαδικασίες και έχουν αντίκτυπο σε αυτούς που δεν είναι άμεσα συνδεδεμένοι με αυτές τις διαδικασίες (en.wikipedia.org).

⁴ Startup επιχείρηση είναι η επιχείρηση με περιορισμένη ιστορία λειτουργίας. Αυτές οι επιχειρήσεις, που είναι γενικά νεοσύστατες, βρίσκονται στη φάση της ανάπτυξης και της εύρεσης αγορών (en.wikipedia.org).

είναι το συγκριτικά υψηλό επίπεδο απασχόλησης, το μερίδιο της τοπικής απασχόλησης κάποιων συγκεκριμένων βιομηχανιών που είναι πάνω από τον εθνικό μέσο όρο και οι έντονες διασυνδέσεις μεταξύ των βιομηχανιών που κυριαρχούν στην εκάστοτε περιοχή (Braunerhjelm and Carlsson, 1999).

♦ Περαιτέρω έννοιες

Περισσότεροι ορισμοί για τα διάφορα είδη των συμπλεγμάτων σε τοπικό επίπεδο εμφανίστηκαν τα τελευταία χρόνια. Καθώς πολλοί από αυτούς που αναφέρθηκαν σε προηγούμενη θέση είναι συχνά περιοριστικοί και δεν ενδείκνυται για γενικότερη χρήση, ειδικότερα για διαφορετικές χώρες και διαφορετικούς βιομηχανικούς κλάδους, κάποιοι μελετητές τροποποίησαν τους υπάρχοντες ορισμούς και έτσι πολλές και διαφορετικές έννοιες συναντώνται στη βιβλιογραφία με το ίδιο όνομα. Συγχρόνως αποδόθηκαν και καινούριες έννοιες, με αποτέλεσμα να υπάρχει σήμερα διαθέσιμος ένας μεγάλος αριθμός ορισμών η ανάλυση των οποίων ξεπερνά τα όρια της παρούσης εργασίας. Ενδεικτικά αναφέρονται οι έννοιες ‘περιφερειακά συστήματα καινοτομίας’, ‘εύκαμπτες εξειδικευμένες περιφερειακές οικονομίες’, ‘τομεακή συσσώρευση’ και ‘τοπικά συστήματα’ (Scott, 1992).

Η ύπαρξη των πολλών και διαφορετικών ορισμών οφείλεται επίσης και στην πληθώρα των σχολών σκέψης της οικονομίας και της γεωγραφίας. Κάθε μία από τις σχολές επικεντρώνεται σε διαφορετικές απόψεις και μηχανισμούς που παίζουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία συμπλεγμάτων, ενώ την ίδια στιγμή γίνονται συνεχώς απόπειρες να καθιερωθούν περισσότερο γενικοί ορισμοί ή να ενσωματωθούν απόψεις από μία έννοια σε μία άλλη. Μία μερίδα επιστημόνων ισχυρίζεται πως η πραγματική προσέγγιση των συμπλεγμάτων διαφέρει κατά πολύ από την θεωρητική και πως ένας γενικός και ενοποιημένος ορισμός δεν είναι εφικτός. Σε γενικές γραμμές, η αναφορά στα τοπικά συστήματα είναι ατέρμονη και αυτό γιατί υφίστανται πολλές επιστημονικές μελέτες, κάθε μία από τις οποίες εξυπηρετεί διαφορετικό σκοπό και απαιτεί συγκεκριμένο ορισμό (Markusen, 1996).

1.2.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΩΝ

Η έννοια του συμπλέγματος επιχειρήσεων καλύπτει μία μεγάλη ποικιλία επιχειρηματικών δομών και γι' αυτό συχνά στη βιβλιογραφία γίνεται αναφορά σε περιφερειακά - τομεακά – διεθνή – βιομηχανικά κ.λπ. clusters. Παράλληλα, όπως έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενη θέση, όπως γενικά οι βιομηχανικές συγκεντρώσεις έτσι και τα cluster, συγκροτούνται κάθε φορά για διαφορετικό λόγο και η ανάπτυξή τους συνδέεται με την εξυπηρέτηση διαφορετικών σκοπών. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, συναντάται μία πληθώρα διαφορετικών ορισμών για τα βιομηχανικά συμπλέγματα, κοινό χαρακτηριστικό των περισσότερων είναι η αναφορά στις έννοιες της συσπείρωσης, της συνεργατικής δράσης των επιχειρήσεων που συγκροτούν το cluster, της προαγωγής της καινοτομίας κ.λπ.

Ένας από τους πλέον διαδεδομένους ορισμούς έχει δοθεί από τον Porter, σύμφωνα με τον οποίο τα clusters είναι κλειστές γεωγραφικές ομάδες διασυνδεδεμένων επιχειρήσεων και συνεργαζόμενων οργανισμών σε ένα συγκεκριμένο τομέα, που συνδέονται με κοινές τεχνολογίες και δεξιότητες. Συνήθως βρίσκονται σε μια γεωγραφική περιοχή όπου είναι δυνατή η εύκολη επικοινωνία, η μεταφορά αγαθών και η προσωπική συνεργασία. Τα clusters συνήθως συγκεντρώνονται σε περιφέρειες και ενίοτε σε πόλεις (Porter, 1990).

Σύμφωνα με μία άλλη θεώρηση, τα *Οικονομικά Συμπλέγματα (Economic Clusters)* μπορούν να χαρακτηριστούν ως δίκτυα παραγωγής αλληλοεξαρτώμενων επιχειρήσεων που συνδέονται μεταξύ τους με μία παραγωγική αλυσίδα προστιθέμενης αξίας. Σε μερικές περιπτώσεις, τα συμπλέγματα μπορεί να εμπεριέχουν στρατηγικές συμμαχίες με πανεπιστήμια, ερευνητικά ινστιτούτα, εταιρίες παροχής υπηρεσιών γνώσης και πελάτες. Οι σχηματισμοί αυτοί είναι συνήθως διατομεακά (κάθετα ή/ και παράλληλα) δίκτυα και μπορεί να αποτελούνται από ανόμοιες και συμπληρωματικές επιχειρήσεις που η δράση τους ειδικεύεται γύρω από ένα συγκεκριμένο σύνδεσμο ή από μία κοινή βάση γνώσης μέσα στην παραγωγική αλυσίδα. Η εν λόγω προσέγγιση παρουσιάζει τα συμπλέγματα ως ένα τύπο της ευρύτερης οικογένειας των 'συστημάτων καινοτομίας', τα οποία έχουν ως κοινό σημείο εκκίνησης τη συστημική ανάλυση αλλά διαφέρουν ως προς το αντικείμενο και το επίπεδο ανάλυσης (υπερεθνικά, περιφερειακά, τομεακά ή τεχνολογικά συστήματα καινοτομίας). Τα συμπλέγματα μπορούν ακόμη να ερμηνευτούν ως μειωμένης

κλίμακας εθνικά συστήματα καινοτομίας, των οποίων οι δυναμικές, τα χαρακτηριστικά και οι αλληλεξαρτήσεις είναι όμοιες με αυτές των εθνικών καινοτόμων συστημάτων (Roelandt and Hertog, 1999).

Ο Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Industrial Development Organization – UNIDO) ορίζει το cluster ως την τομεακή και γεωγραφική συγκέντρωση επιχειρήσεων που παράγουν και διαθέτουν στην αγορά μία ποικιλία ομοειδών ή συμπληρωματικών προϊόντων και συνεπώς αντιμετωπίζουν τις ίδιες απειλές και τις ίδιες ευκαιρίες. Ένας συχνά συγχεομένος με το cluster όρος είναι τα 'Δίκτυα (Networks)'. Τα δίκτυα αποτελούν ομάδες επιχειρήσεων που συνεργάζονται σε ένα κοινό αναπτυξιακό πρόγραμμα, συμπληρώνοντας η μία την άλλη και εξειδικεύονται με σκοπό να ξεπεράσουν κοινά προβλήματα, να επιτύχουν συνεργατική αποδοτικότητα και να εισχωρήσουν σε αγορές που ξεπερνούν τα γεωγραφικά τους όρια. Ο Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών για τη σχέση μεταξύ των δύο όρων αναφέρει ότι δίκτυα μπορούν να αναπτυχθούν εντός ή εκτός του cluster. Αναλυτικότερα, τα clusters μπορούν μερικές φορές να οδηγήσουν στη δημιουργία δικτύων μέσα σ' αυτά, ενώ παράλληλα ένα δίκτυο μπορεί να αναπτυχθεί και να εξελιχθεί σε ένα cluster, καθώς συνιστά στην προαγωγή της αποδοτικότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, στην ενίσχυση των εταιρικών συνδέσμων και της εμπλοκής των δημόσιων ινστιτούτων (Bisso, 2003).

Παραθέτεται τέλος και μία ακόμη θέση, όπου τα βιομηχανικά συμπλέγματα ορίζονται ως επιλεγμένες ομάδες πολλαπλών και αυτόνομων οργανισμών, που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους άμεσα ή έμμεσα, βασισμένες σε μία ή και περισσότερες εσωτερικές συμφωνίες. Σκοπός δημιουργίας του cluster είναι να επιτύχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τον κάθε εμπλεκόμενο οργανισμό ξεχωριστά και κάποιες φορές για το βιομηχανικό σύμπλεγμα ως ολότητα. Η ανταγωνιστικότητα που προάγει το βιομηχανικό σύμπλεγμα ενισχύει την επιχείρηση στην προσπάθειά της να δημιουργήσει δεσμούς με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις που αποτελούν το cluster, καθώς και να επωφεληθεί από τις σχέσεις αυτές (Ritter and Gemunden, 2004).

1.2.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ CLUSTERS

Παρά τις ομοιότητες που φέρουν τα διάφορα βιομηχανικά συμπλέγματα μεταξύ τους, αξίζει να σημειωθεί ότι κάποια clusters είναι στατικά ενώ κάποια άλλα είναι δυναμικά. Τα δυναμικά clusters είναι αυτά που θεωρούνται ως ο σημαντικός παράγοντας ενός επιτυχημένου μικροοικονομικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος και χαρακτηρίζονται από:

- ♦ Έντονο ανταγωνισμό σε τοπικό επίπεδο, ο οποίος δρα ως κινητήρια δύναμη για συνεχόμενη αναβάθμιση των παραγόμενων προϊόντων, αλλαγή και δημιουργία μίας βελτιωμένης και διαφοροποιημένης προμηθευτικής βάσης.
- ♦ Δυναμικό ανταγωνισμό που πηγάζει από την είσοδο νέων επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων εταιριών έντασης γνώσης.
- ♦ Ισχυρή συνεργασία, κατευθυνόμενη από τους διάφορους οργανισμούς όπως είναι οι επαγγελματικοί οργανισμοί, τα εμπορικά σωματεία κ.λπ. Τα clusters ακόμη παρουσιάζουν αλληλεπιδράσεις που βασίζονται στα δίκτυα που διαμορφώνονται μέσα σε αυτά.
- ♦ Πρόσβαση σε εξειδικευμένους και προηγμένους συντελεστές παραγωγής (ανθρώπινο κεφάλαιο, οικονομικό κεφάλαιο, υποδομές) και για συγκεκριμένα clusters διασυνδέσεις με πανεπιστήμια, δημόσια και ιδιωτικά ερευνητικά ινστιτούτα.
- ♦ Διασυνδέσεις με συγγενικές βιομηχανίες, με τις οποίες ανταλλάσσουν ιδέες και τεχνολογικά επιτεύγματα.
- ♦ Εγγύτητα σε έμπειρους και απαιτητικούς αγοραστές (Solvell et al., 2003).

1.2.4 Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ CLUSTER

Στη σχετική βιβλιογραφία συναντώνται διάφορα μοντέλα εξέλιξης των βιομηχανικών συμπλεγμάτων, τα περισσότερα από τα οποία εμφανίζουν τον κύκλο ζωής ενός cluster να ακολουθεί τις φάσεις της δημιουργίας, της ανάπτυξης και της παρακμής. Συγκεκριμένα για τις φάσεις της δημιουργίας και της ανάπτυξης, οι οποίες ενδιαφέρουν περισσότερο το θεματικό άξονα της παρούσας εργασίας, αναφέρεται ότι ακολουθούν μία αλυσιδωτή διαδικασία όπου το επόμενο βήμα της εξέλιξης έρχεται ως φυσικό επακόλουθο του προηγούμενου βήματος. Παρά το γεγονός ότι κάθε cluster αναπτύσσεται διαφορετικά, ανάλογα με το βιομηχανικό κλάδο, το μέγεθος και το σύνολο των επιχειρήσεων, το

επίπεδο της καινοτομίας κλπ, η διαδικασία που ακολουθείται κατά κύριο λόγο αποτελείται από τη γεωγραφική συγκέντρωση των πρωτοπόρων στον κλάδο επιχειρήσεων που βρίσκονται σε κοινό στάδιο παραγωγής, οι οποίες με τη συσπείρωση δημιουργούν οικονομίες κλίμακας, εντείνουν τον ανταγωνισμό και προσελκύουν νέους επιχειρηματίες. Στην εξελικτική πορεία του cluster εκτός από τις επιχειρήσεις συμμετέχουν και οργανισμοί υποστήριξης, όπως είναι οι οργανισμοί γνώσης, οι κυβερνητικοί φορείς, τα ερευνητικά ινστιτούτα, η δράση των οποίων είναι σημαντική για τη φάση της ανάπτυξης, καθώς λειτουργούν ως μέσα εισαγωγής καινοτόμων μεθόδων στη διαδικασία παραγωγής και συμβάλουν στην προσαρμογή των επιχειρήσεων στο νέο οικονομικό περιβάλλον. Η εισαγωγή της καινοτομίας και η διάχυση της πληροφορίας και της γνώσης, που χαρακτηρίζει επίσης κάθε ολοκληρωμένο σύμπλεγμα επιχειρήσεων, οδηγεί τελικά και στην προσέλκυση ξένων επιχειρηματιών.

Σε συνέχεια της ενότητας, παραθέτεται το μοντέλο βιομηχανικής ανάπτυξης βασισμένο στη δημιουργικά cluster των Otsuka και Sonobe όπως αυτό εμφανίζεται στο άρθρο τους *'Strategy for Cluster-based Industrial Development in Developing Countries'*. Στο συγκεκριμένο άρθρο, η διαδικασία της ανάπτυξης του cluster αποτελείται από τρεις φάσεις: 1) την έναρξη, 2) την ποσοτική ανάπτυξη και 3) τη βελτίωση της ποιότητας. Ακολουθεί υπό τη μορφή πίνακα το μοντέλο της ενδογενούς ανάπτυξης της βιομηχανίας και ανάλυση αυτού.

Πίνακας 1: Μοντέλο Ενδογενούς Βιομηχανικής Ανάπτυξης

Φάση	Προηγούμενη Διοικητική Εμπειρία	Εκπαίδευση	Καινοτομία, Αντιγραφή και Ανάπτυξη της Παραγωγικότητας	Οργανισμοί
Έναρξη	Έμποροι/ Μηχανικοί	Χαμηλή	Αντιγραφή ξένων τεχνολογιών άμεσα ή έμμεσα	Εσωτερική παραγωγή συστατικών, συντελεστών και τελικών προϊόντων
Ποσοτική Ανάπτυξη	Spin – offs(εταιρίες έντασης γνώσης) και είσοδος από διάφορους τομείς	Μικτή	Απομίμηση ήδη αντιγραφμένης τεχνολογίας, Στάσιμη παραγωγικότητα, Εξασθένιση κερδοφορίας	Εμπορικές συναλλαγές, Διαχωρισμός της εργασίας, Σχηματισμός βιομηχανικού cluster
Βελτίωση της Ποιότητας	Δεύτερη γενιά ιδρυτών και νεοεισερχόμενοι με καινούριες ιδέες	Πολύ υψηλή	Πολυεδρικές καινοτομίες, Έξοδος πολλών επιχειρήσεων, Αύξηση παραγωγικότητας	Φήμη και εμπορικά σήματα, Άμεσες πωλήσεις, Συμφωνίες και κάθετη ολοκλήρωση, Εμφάνιση μεγάλων επιχειρήσεων

Πηγή: 'Strategy for Cluster-based Industrial Development in Developing Countries' των Otsuka και Sonobe.

Πριν την ανάλυση του μοντέλου κρίνεται απαραίτητο να δοθεί ο ορισμός των εταιριών *spin – off* (επιχειρήσεις έντασης γνώσης ή τεχνοβλαστοί), οι οποίες είναι επιχειρήσεις των οποίων η δραστηριότητα επικεντρώνεται στην εφαρμογή καινοτόμων επιχειρηματικών σχεδίων καθώς και την εμπορική εκμετάλλευση γνώσεων που παράγονται σε ερευνητικά εργαστήρια, τεχνολογικούς φορείς καθώς και σε παραγωγικές μονάδες από άτομα υψηλού επιπέδου τεχνικής και επιστημονικής εκπαίδευσης με τη συνδρομή εμπειρογνομόνων στην επιχειρηματική λειτουργία, παραγωγικών μονάδων και ιδιωτικών χρηματοδοτικών οργανισμών. Αυτό που επιχειρείται δηλαδή είναι η ουσιαστική σύνδεση της ερευνητικής δραστηριότητας με την παραγωγική διαδικασία, μέσω της αξιοποίησης και εκμετάλλευσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων (*liaison.uoi.gr*).

Σύμφωνα με το υπό μελέτη μοντέλο, αν η παραγωγική μέθοδος είναι απλή αλλά τα προϊόντα δεν σημειώνουν πωλήσεις, οι έμποροι είναι αυτοί που θα ιδρύσουν καινούριες επιχειρήσεις. Πολύ συχνά στα προάστια μεγάλων πόλεων που δεν βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση από αυτές έχουν πλεονεκτήματα από την εμπειρία τους στις εμπορικές δραστηριότητες σε άλλες βιομηχανίες. Στην περίπτωση που η μέθοδος παραγωγής είναι πιο σύνθετη, οι μηχανικοί/κατασκευαστές προϊόντων τείνουν να είναι οι νέοι επιχειρηματίες. Η επιτυχία στην παραγωγή καινούριων προϊόντων, πολλές φορές μέσα από μακροχρόνιες δοκιμές και λάθη στις διαδικασίες, αποτελεί πόλο έλξης και συμβάλει στην εμφάνιση πλήθους απομιμητών.

Οι απομιμητές είναι συνήθως εταιρίες spin – offs, όπως για παράδειγμα αυτοί που εργάστηκαν για την ίδρυση των επιχειρήσεων και ξεκίνησαν δικές τους επιχειρήσεις αντιγράφοντας τις μεθόδους και τα προϊόντα των πρώτων. Καθώς οι περισσότερες επιχειρήσεις παράγουν τα ίδια χαμηλής ποιότητας προϊόντα χρησιμοποιώντας τα ίδια χαμηλής ποιότητας υλικά, η εμφάνιση ανώνυμων εμπορικών συναλλαγών είναι ένα σύνηθες φαινόμενο το οποίο έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των εμποδίων εισόδου νέων επιχειρήσεων στην προκειμένη βιομηχανία. Πράγματι, οι νέες επιχειρήσεις μπορούν εύκολα να εξασφαλίσουν όλες τις απαιτούμενες πρώτες ύλες και να πωλήσουν τα προϊόντα τους μέσω των εμπόρων, ενώ ταυτόχρονα επανδρώνονται με ικανό και ειδικευμένο εργατικό δυναμικό μέσα από το cluster. Το χαμηλό καταναλωτικό εισόδημα υψηλή ζήτηση προϊόντων χαμηλής ποιότητας για τις εγχώριες αγορές, γεγονός που αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα για την έναρξη νέων επιχειρήσεων και βιομηχανιών σε αναπτυσσόμενες χώρες.

Η είσοδος ενός σημαντικού αριθμού νέων επιχειρήσεων που πραγματοποιείται σε γεωγραφικά συγκεντρωμένες βιομηχανίες προσελκύει εμπόρους, προμηθευτές, εξειδικευμένο προσωπικό, κατασκευαστές προϊόντων και αποτελεί την κυριότερη διαδικασία επέκτασης του βιομηχανικού συμπλέγματος. Μέχρι το σημείο αυτό η ανάπτυξη της παραγωγικότητας εμφανίζεται μέτρια ή ακόμη και αρνητική, καθώς με την αντιγραφή των μεθόδων παραγωγής δεν βελτιώνονται τα προϊόντα με τρόπο αποδοτικό ακόμη κι αν η ποσότητα παραγωγής σημειώνει υψηλή επίπεδα ανάπτυξης. Τυπικά, οι

επιχειρήσεις στο στάδιο αυτό είναι μικρές και στηρίζονται σε παραγωγικές διαδικασίες εντάσεως εργασίας.

Με την ελεύθερη είσοδο των επιχειρήσεων σε μία βιομηχανία αυξάνεται η ποσότητα των προσφερόμενων προϊόντων που διαθέτονται στην αγορά, ενώ ταυτόχρονα μειώνονται και οι τιμές αυτών με άμεσο αποτέλεσμα την πτώση των κερδών από την παραγωγή προϊόντων χαμηλής ποιότητας. Αυτό αποτελεί έναυσμα για τη δημιουργία νέου ανταγωνισμού που επικεντρώνεται στην βελτίωση της ποιότητας του προϊόντος. Στο στάδιο αυτό, οι επιχειρηματίες που έχουν εντάξει την καινοτομία στον κύκλο λειτουργίας τους προσλαμβάνουν έναν αριθμό μηχανικών και σχεδιαστών προϊόντων για να αναβαθμίσουν τα προϊόντα τους. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι η βελτίωση της ποιότητας από μόνη της δεν εξασφαλίζει υψηλά κέρδη για τις καινοτόμες επιχειρήσεις. Για να διαφοροποιηθούν οι επιχειρήσεις αυτές από τις υπόλοιπες του κλάδου πρέπει να εδραιώσουν τη φήμη των προϊόντων υψηλής ποιότητας, να αναπτύξουν τα δικά τους δίκτυα marketing με τους δικούς τους αντιπροσώπους και να διοικήσουν τα δικά τους καταστήματα λιανικής, ούτως ώστε να πωλούν τα προϊόντα τους απευθείας στους καταναλωτές.

Αν οι επιχειρήσεις αυτές επιτύχουν με τον τρόπο που περιγράφηκε παραπάνω αποτελεσματική λειτουργία, θα είναι σε θέση να απορροφήσουν εκείνες τις επιχειρήσεις που δεν κατάφεραν καινοτομήσουν και να τους δώσουν τη δυνατότητα να παράγουν προϊόντα που θα φέρουν το ίδιο εμπορικό σήμα με τις επιτυχημένες εταιρίες του χώρου. Πολλές επιχειρήσεις που δεν θα μπορέσουν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες θα πρέπει να εξέλθουν από τη βιομηχανία. Αυτό είναι το στάδιο όπου η αποδοτικότητα της παραγωγής εμφανίζει ορατά σημάδια βελτίωσης. Το μέγεθος των επιτυχημένων επιχειρήσεων αυξάνεται και αρκετές από αυτές αρχίζουν να εξάγουν τα προϊόντα τους. Ένα ακόμη καίριο σημείο είναι ότι το βιομηχανικό σύμπλεγμα θέτει το στάδιο για καινοτομία μέσω της αναβάθμισης των προϊόντων με το να προσελκύει συγκεκριμένο ανθρώπινο κεφάλαιο, ικανό για τη βελτίωση της προσφερόμενης ποιότητας, καθώς και της αποδοτικότητας της προώθησης των νέων βελτιωμένων προϊόντων. Σύμφωνα με την άποψη του Schumpeter, όπως αυτή εμφανίζεται στην εν λόγω μελέτη, *‘η καινοτομία δεν είναι τίποτα παραπάνω από ένα καινούριο συνδυασμό των υπάρχοντων πόρων, συμπεριλαμβανομένων μηχανικών, σχεδιαστών,*

προμηθευτών και εμπόρων'. Παράλληλα, για να γίνει αντιληπτή μία εν δυνάμει καινοτομία απαιτείται η επιχειρηματική αντίληψη του εκάστοτε επιχειρηματία. Με άλλα λόγια, οι επιχειρηματίες σε αυτό το στάδιο χαρακτηρίζονται από υψηλή μόρφωση, σε αντίθεση με τους ιδρυτές της βιομηχανίας οι οποίοι συνεισφέρουν περισσότερο με τις ικανότητες και το αίσθημα φιλοδοξίας που τους διακατέχει (Otsuka and Sonobe).

1.2.5 ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΩΝ

Τα βιομηχανικά συμπλέγματα εμφανίζονται σε περιοχές που υπάρχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μπορεί να βασιστεί στους φυσικούς πόρους της περιοχής, στο εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, στην καινοτομία των μεθόδων παραγωγής, στις κατάλληλες πολιτικές προώθησης, παράγοντες οι οποίοι είναι εφικτό να καταστούν μη αντιγράψιμοι με την ομαδοποιημένη δράση των επιχειρήσεων στα όρια ενός βιομηχανικού συμπλέγματος. Στην ενότητα αυτή αναφέρονται οι παράγοντες 'κλειδιά' που οδηγούν στη δημιουργία βιομηχανικών clusters και κατ'έκταση στην ανάπτυξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, όπως αναφέρονται στο άρθρο των Lin και Sun (2010) οι οποίοι στηρίχτηκαν κυρίως στο μοντέλο των πέντε δυνάμεων του Porter.

Το υπόδειγμα των πέντε δυνάμεων του Porter (Σχήμα 1) είναι το κυρίως μοντέλο ανάλυσης της δομής μιας βιομηχανίας. Πέρα από τις πέντε κύριες δυνάμεις υπάρχουν και αρκετοί άλλοι παράγοντες που χαρακτηρίζουν μία βιομηχανία. Οι παράγοντες αυτοί αποτελούν τρεις κατηγορίες ή βάσεις: τη δομή κόστους, το βαθμό απειλής εισόδου νέων ανταγωνιστών και τη δομή της αγοράς (Σιώμκος, 2004).

Σχήμα 1: Το Υπόδειγμα των 5 Δυνάμεων του Porter

Πηγή: Σιώμκος (2004)

Στη συνέχεια αναλύονται οι παράγοντες που ωθούν την ανάπτυξη βιομηχανικών συμπλεγμάτων και οι οποίοι είναι οι εξής:

◆ Συνθήκες Συντελεστών (Factor Conditions)

Σύμφωνα με τον Porter, η φυσική κληρονομιά των συντελεστών που συμβάλλουν στην παραγωγή ενός κράτους ή ενός έθνους έχει ένα σημαντικό ρόλο στην απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Παράλληλα, ο ίδιος περιόρισε την έννοια των συντελεστών παραγωγής σε πέντε βασικές κατηγορίες: ανθρώπινοι πόροι, φυσικοί πόροι, πηγή γνώσεων, πλούτος κεφαλαίου και υποδομών.

Η αφθονία των φυσικών πόρων, οι οποίοι συνιστούν κύριους παραγωγικούς συντελεστές, μπορεί να αποτελέσει την αρχική ώθηση για την εγκατάσταση μίας βιομηχανίας. Η παρουσία τους επίσης, μπορεί να συνδέεται με την επιτυχημένη λειτουργία μιας προηγούμενης βιομηχανίας, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό τη βάση για την ίδρυση μίας νέας.

Η δεδομένη πίεση του ανταγωνισμού αναγκάζει τις επιχειρήσεις να προβούν σε καινοτόμες δραστηριότητες προκειμένου να ξεπεράσουν τα προβλήματα του μικροοικονομικού τους περιβάλλοντος. Οι υπόλοιποι καθοριστικοί παράγοντες

του μοντέλου του Porter, κατέχουν σημαντικό ρόλο στην υποκίνηση των επιχειρήσεων για καινοτομία έτσι ώστε να παραμείνουν ανταγωνιστικοί στους βιομηχανικούς κλάδους που δραστηριοποιούνται. Τέτοιοι παραγωγικοί συντελεστές είναι το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, το κεφάλαιο, η πληροφορία και οι υποδομές. Αυτοί οι ειδικευμένοι συντελεστές εμπεριέχουν ισχυρή, συγκροτημένη επένδυση και είναι δύσκολο να αντιγραφούν.

♦ Συνθήκες Τοπικής Ζήτησης (Local Demand Conditions)

Η καταναλωτική ζήτηση παίζει ίσως το σημαντικότερο ρόλο στο σχηματισμό και την ίδρυση του βιομηχανικού συμπλέγματος. Ένας μεγάλος αριθμός καταναλωτών βιομηχανικών προϊόντων εντός των ορίων μίας συγκεκριμένης περιοχής συνεπάγεται επαρκή ζήτηση, ώστε να διευκολύνει τους προμηθευτές να αποκτήσουν και να θέσουν σε λειτουργία εξειδικευμένα μηχανήματα μεγάλης αξίας.

Ο Porter υποστήριζε ότι η εξεζητημένη εγχώρια αγορά είναι σημαίνων στοιχείο για τη δημιουργία ανταγωνιστικότητας. Επιχειρήσεις που στοχεύουν σε πολύπλοκες εγχώριες αγορές έχουν περισσότερες πιθανότητες να κάνουν πωλήσεις ανώτερων προϊόντων, καθώς η ζήτηση καθορίζεται από την υψηλή ποιότητα των προϊόντων και η εμπιστοσύνη αυτών των καταναλωτών βοηθά τις επιχειρήσεις να καταλάβουν τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους και να προσαρμοστούν αναλόγως. Συμπερασματικά, οι συνθήκες της ζήτησης παρακινούν τη βιομηχανία μέσω της τοπικής ζήτησης για ένα προϊόν που ταυτόχρονα αποδεικνύεται βιώσιμο σε περιφερειακές, εθνικές και υπερεθνικές αγορές.

♦ Συσχετιζόμενες και Υποστηριζόμενες Βιομηχανίες (Related and Supporting Industries)

Η χωρική γειτνίαση των *upstream* και *downstream*⁵ βιομηχανιών διευκολύνει την ανταλλαγή της πληροφορίας και προωθεί τη συνεχόμενη διάχυση ιδεών και

---

⁵ Upstream βιομηχανίες, είναι οι βιομηχανικές επιχειρήσεις που επεξεργάζονται ακατέργαστες πρώτες ύλες που χρησιμοποιούν σε ενδοιάμεσα προϊόντα τα οποία μετατρέπονται σε τελικά από προϊόντα από τις downstream βιομηχανίες. Οι downstream

καινοτομιών. Η διαθεσιμότητα, η πυκνότητα και η αλληλεπίδραση των οριζόντια και κάθετα συσχετιζόμενων βιομηχανιών είναι αξιόλογοι οδηγοί των βιομηχανικών συμπλεγμάτων.

Οι συσχετιζόμενες βιομηχανίες αναφέρονται σε επιχειρήσεις που παρέχουν συμπληρωματικά προϊόντα ή υπηρεσίες η μία στη άλλη. Καθώς ανταγωνίζονται στη βάση μιας κοινής αλυσίδας διοίκησης μέσω των προϊόντων και των υπηρεσιών του κλάδου τους, μπορούν να συντονίζουν και να μοιράζονται δραστηριότητες, όπως είναι ο καταμερισμός, η τεχνολογική ανάπτυξη ή το marketing. Παράλληλα, οι ανταγωνιστικές συσχετιζόμενες βιομηχανίες παρέχουν ευκαιρίες για ανταλλαγές τεχνολογιών και πιθανών επιταχύνουν την ανάπτυξη των ανταγωνιστικών τοπικών βιομηχανιών από τους οποίους προμηθεύονται πρώτες ύλες. Ωστόσο, οι σχέσεις και οι συνεργασίες μεταξύ των επιχειρήσεων δεν δημιουργούνται αυτόματα. Οι συσχετιζόμενες επιχειρήσεις πρέπει αναμφίβολα να προχωρήσουν σε συμμαχίες, οι οποίες θα ενισχύσουν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα.

♦ Εταιρική Δομή, Στρατηγική και Ανταγωνισμός (Firm Structure, Strategy and Rivalry)

Σύμφωνα με τον Porter, ο έντονος ανταγωνισμός αποτελεί προτρεπτικό παράγοντα για καινοτομία. Ο κόσμος κυριαρχείται από δυναμικές συνθήκες. Ο άμεσος ανταγωνισμός παρακινεί τις επιχειρήσεις να λειτουργούν με γνώμονα την αύξηση της παραγωγικότητας και της καινοτομίας. Η εταιρική δομή, η στρατηγική και ο ανταγωνισμός αναφέρονται στις ποικίλες προσεγγίσεις για την έναρξη, την οργάνωση και τη διοίκηση που εδραιώνει το πλαίσιο για τον τοπικό ανταγωνισμό και το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Υποστηρίζεται επίσης ότι, οι διαφορές στο σύστημα διοίκησης και την οργανωτική δομή προσφέρουν ευκαιρίες για τη δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Παράλληλα, οι σχέσεις μεταξύ εργατικού δυναμικού και διοίκησης αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό στοιχείο της επιχείρησης, δεδομένης

βιομηχανίες επεξεργάζονται το παραγόμενο προϊόν άλλων επιχειρήσεων με σκοπό τη δημιουργία τελειοποιημένων ή διαφορετικών προϊόντων (www.businessdictionary.com).

της ισχυρής επιρροής τους στη διαδικασία της καινοτομίας και της ανέλιξης. Ο Porter απέδειξε ότι ο ανταγωνισμός με τις εγχώριες επιχειρήσεις μπορεί να προβεί πιο αποδοτικός σε σύγκριση με άλλους παράγοντες στα πλαίσια της καινοτομίας και της ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, οι τοπικοί ανταγωνιστές ωθούν ο ένας τον στην αναζήτηση δραστικών μέσων μείωσης του κόστους, δημιουργίας καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών, βελτίωσης της οργάνωσης. Η πίεση που προκαλεί ο ανταγωνισμός σε τοπικό επίπεδο τέλος, οδηγεί σε εμπορικά επιτυχημένες επιχειρήσεις, οι οποίες με τη σειρά τους προσελκύουν καινούριες εταιρίες στο βιομηχανικό κλάδο.

♦ Υποστήριξη της Κυβέρνησης (Government Support)

Ο ρόλος της κυβέρνησης στο ‘διαμάντι’ του Porter είναι να δημιουργεί προκλήσεις και να δρα ως καταλύτης. Αναλυτικότερα, πρέπει να ενθαρρύνει – ή ακόμη και να πιέζει – τις επιχειρήσεις να ανεβάσουν τις φιλοδοξίες τους και να κινηθούν σε υψηλότερα επίπεδα ανταγωνιστικής απόδοσης. Επιπρόσθετα, η κυβέρνηση πρέπει να προτρέπει τις επιχειρήσεις να στοχεύουν σε υψηλότερες αποδόσεις, να δίνει το ερέθισμα για τη ζήτηση πιο βελτιωμένων προϊόντων, να επικεντρώνεται στη δημιουργία εξειδικευμένων συντελεστών παραγωγής και να τονώνει τον τοπικό ανταγωνισμό αποτρέποντας τις άμεσες συνεργασίες και θέτοντας κανονισμούς που ενισχύουν και συνεισφέρουν στη διατήρηση του ανταγωνισμού της αγοράς.

Συμπληρωματικά, η κυβέρνηση πρέπει να είναι ικανή να παρέχει τις υποδομές που απαιτούνται για την ανάπτυξη του βιομηχανικού συμπλέγματος. Ο ρόλος της κυβέρνησης σε μία περιφερειακή οικονομία είναι μία απαραίτητη μεταβλητή στο κύκλο ζωής του cluster, με αποτέλεσμα να πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίζει και να συντονίζει τις ομάδες των βιομηχανιών που υπάρχουν σε μία περιοχή, όπως επίσης και τα στάδια ανάπτυξης αυτών.

♦ Κουλτούρα (Culture)

Η καινοτομία είναι μία έκβαση της καινοτόμας κουλτούρας. Τα βιομηχανικά συμπλέγματα που διαθέτουν καινοτόμα κουλτούρα θα αυξήσουν το προσδόκιμο ζωής και την παραγωγικότητα των υποδομών και του επιχειρηματικού

κεφαλαίου τους, καθώς επίσης και την ευημερία της κοινότητάς τους. Υποστηρίζεται ότι η κουλτούρα διαφέρει σημαντικά αναφορικά με την πληροφορία και τα πρότυπα επικοινωνίας. Αυτό που αξίζει να αναφερθεί είναι ότι οι πολιτιστικές διαφορές τείνουν να γίνουν ένα ‘ενδιαφέρων’ εμπόδιο για την πετυχημένη συνεργασία.

◆ Οδηγοί των Clusters και Συστήματα Επίδρασης (Cluster Drivers and System - effects)

Στο αναφερόμενο μοντέλο, κάθε οδηγός βιομηχανικού συμπλέγματος όχι μόνο αλληλεπιδρά με τους άλλους οδηγούς, αλλά παράλληλα επηρεάζει το ίδιο το σύμπλεγμα. Τα βιομηχανικά συμπλέγματα με τη σειρά τους, επηρεάζουν αντίστοιχα κάθε οδηγό.

Αυτά τα συστήματα επίδρασης, όπου το πιο αδύναμο στοιχείο έχει κάποιες φορές το πιο δυνατό αντίκτυπο στη γενικότερη ποιότητα, συνεπάγεται ότι το cluster είναι μια εκδήλωση του ‘διαμαντιού’ του Porter στην πράξη. Η γειτνίαση, όπως προκύπτει από τη συσπείρωση των επιχειρήσεων, των πελατών, των προμηθευτών και των άλλων οργανισμών και ινστιτούτων, ενισχύει τις πιέσεις για καινοτομία και αναβάθμιση.

Οι περιφέρειες πρέπει να ενεργοποιήσουν τα βιομηχανικά τους συμπλέγματα, να κατευθύνουν τις διατομεακές αδυναμίες του γενικού επιχειρηματικού περιβάλλοντός τους, να ακολουθήσουν μία αποδοτική δομή επικεντρωμένη στην ανταγωνιστικότητα και να διασαφηνίσουν ολικά τη μοναδική αξία που μπορούν να προσδώσουν στα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους συγκριτικά με άλλες περιοχές (Lin and Sun, 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΧΩΡΙΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

2.1 Η ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΑΝΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ ΚΛΑΔΟ ΣΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στους πίνακες που ακολουθούν εμφανίζονται στοιχεία σχετικά με τη συγκέντρωση των διαφόρων βιομηχανικών κλάδων σε κάθε Νομό της Ελλάδας για το έτος 2006. Η συγκέντρωση μετράται σύμφωνα με το σύνολο των απασχολούμενων και τις πωλήσεις προϊόντων για κάθε βιομηχανικό κλάδο. Για τους Νομούς που λείπουν από την ανάλυση, σημειώνεται ότι είτε δεν εμφανίζουν συγκέντρωση σε κάποιο βιομηχανικό κλάδο είτε οι συγκεντρωμένες επιχειρήσεις δεν ξεπερνούν τις δυο σε αριθμό.

Αναλυτικά για το Νομό Αιτωλοακαρνανίας, παρατηρείται ότι από το σύνολο των 31 βιομηχανικών επιχειρήσεων που λειτουργούσαν το έτος 2006, οι 20 ανήκαν στον κλάδο 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' με 612 εργαζομένους και με σύνολο των πωλήσεων να ξεπερνάει το 50% των πωλήσεων όλων των κλάδων.

Πίνακας 2: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Αιτωλοακαρνανίας το έτος 2006

Έτος 2006				
Νομός Αιτωλοακαρνανίας				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολούμενων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	20	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	612	102.617.209
26	11	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	483	75.975.994
Σύνολο	31		1.095	178.593.203
Σύνολο Νομού	35		1.382	203.110.629
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Βοιωτίας μεγαλύτερη συγκέντρωση, σχετικά με τον αριθμό των επιχειρήσεων ανά κλάδο, εμφανίζεται στους κλάδους 'Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού', 'Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α' και 'Κατασκευή ηλεκτρονικών

υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' με σύνολο επιχειρήσεων 25, 23 και 20 αντίστοιχα. Όπως όμως έχει αναφερθεί σε προηγούμενη θέση της παρούσας εργασίας, η συγκέντρωση μίας περιοχής υπολογίζεται από τη συγκέντρωση των πωλήσεων ή τον αριθμό των απασχολούμενων. Έτσι, στο Νομό Βοιωτίας ο κλάδος 'Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού' με συνολικά 14 επιχειρήσεις και 3.126 εργαζομένους αποτελεί τον κλάδο με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση, καθώς συμμετέχει στο σύνολο των πωλήσεων των βιομηχανικών προϊόντων του Νομού με ποσοστό 48,5%.

Πίνακας 3: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Βοιωτίας το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Βοιωτίας				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	18	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτων ειδών	1.741	591.925.407
17	13	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	582	28.528.916
21	7	Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων	278	23.919.615
24	17	Παραγωγή βασικών μετάλλων	888	111.937.909
25	25	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαιρέση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	1.698	207.302.424
26	20	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	1.078	247.734.414
27	14	Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	3.126	1.755.167.199
28	23	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	1.291	158.542.036
29	3	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	308	34.044.442
31	5	Κατασκευή επίπλων	517	290.392.227
35	3	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	3.039	68.799.206
36	4	Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	184	12.515.461
Σύνολο	152		14.730	3.530.809.

				256
Σύνολο Νομού	158		15.207	3.614.216. 365
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862 .272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Συγκέντρωση στο Νομό Εύβοιας παρατηρείται στους βιομηχανικούς κλάδους ‘Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών’ και ‘Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων’. Αναλυτικότερα, η βιομηχανία δέρματος με 1.702 απασχολούμενους συμμετέχει στο σύνολο του Νομού με ποσοστό 29,5%, ενώ ο κλάδος με κωδικό 26 και σύνολο απασχολούμενων 1.185 υπερτερεί με ποσοστό 38,4% επί του συνόλου των πωλήσεων.

Πίνακας 4: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Εύβοιας το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Εύβοιας				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	20	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	1.702	277.237.377
21	3	Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων	141	23.345.829
24	5	Παραγωγή βασικών μετάλλων	312	71.258.924
26	8	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	1.185	360.550.544
28	10	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	366	14.186.441
31	8	Κατασκευή επίπλων	607	34.444.414
Σύνολο	54		4.313	781.023.529
Σύνολο Νομού	64		6.278	938.431.233
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Φθιώτιδος ο κλάδος ‘Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών’ συγκεντρώνει το 49,7% των απασχολουμένων και το 30% των πωλήσεων του συνόλου του Νομού.

Πίνακας 5: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Φθιώτιδος το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Φθιώτιδος				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	19	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	1.600	196.954.972
20	5	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	75	3.650.163
21	7	Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων	384	54.580.036

26	15	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	254	32.002.159
28	3	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	77	684.960
Σύνολο	49		2.390	287.872.290
Σύνολο Νομού	56		3.217	654.994.450
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Αργολίδος, από το σύνολο των 37 βιομηχανικών επιχειρήσεων, οι 12 δραστηριοποιούνται στον κλάδο 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' και συμμετέχουν στο σύνολο των πωλήσεων των βιομηχανικών προϊόντων του Νομού με ποσοστό 52%.

Πίνακας 6: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Αργολίδος το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Αργολίδος				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	12	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτων ειδών	515	52.432.461
17	5	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	67	9.040.296
25	6	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαιρέση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	101	6.652.456
26	6	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	156	10.574.402
Σύνολο	29		839	78.699.615
Σύνολο Νομού	37		1.045	100.842.093
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Τα επίπεδα συγκέντρωσης στο Νομό Αρκαδίας χαρακτηρίζονται γενικά χαμηλά, ενώ ταυτόχρονα χαμηλή εμφανίζεται και η συνολική βιομηχανική δραστηριότητα του Νομού. Συγκεκριμένα, σε σύνολο αριθμό 10 επιχειρήσεων, τα υψηλότερα ποσοστά συγκέντρωσης με βάση της πωλήσεις παρατηρούνται στον κλάδο 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' και αφορούν στο 29,8% επί του συνόλου.

Πίνακας 7: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Αρκαδίας το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Αρκαδίας				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
20	3	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	70	4.783.197
26	3	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών,	109	10.439.631

		ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων		
Σύνολο	6		179	15.222.828
Σύνολο Νομού	10		389	35.013.259
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862. 272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Ο Νομός Αχαΐας, στον οποίο παρατηρείται έντονη δραστηριότητα σε αρκετούς βιομηχανικούς κλάδους, εμφανίζει συγκέντρωση στον κλάδο ‘Βιομηχανία δέρματος και δερμάτων ειδών’ με συμμετοχή 35 επιχειρήσεων στις οποίες απασχολούνται 2.177 εργαζόμενοι και αντιπροσωπεύουν το 39,2% των απασχολούμενων του Νομού. Σε επίπεδο πωλήσεων, ο κλάδος συμμετέχει στο σύνολο του Νομού με ποσοστό 56,4%. Αξιοσημείωτη είναι επίσης και η συγκέντρωση των κλάδων ‘Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων’ και ‘Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων’ με τον πρώτο να υπερτερεί σε επίπεδο πωλήσεων με ποσοστό 14% (έναντι 9% του κλάδου ‘29’) επί του συνόλου και το δεύτερο σε επίπεδο εργαζομένων με ποσοστό 19,5% (έναντι 7,8% του κλάδου ‘26’) επί του συνόλου.

Πίνακας 8: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Αχαΐας το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Αχαΐας				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολούμενων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	35	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτων ειδών	2.177	558.580.92 2
18	9	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	433	22.962.287
21	4	Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων	313	63.132.602
22	5	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	234	3.251.310
24	3	Παραγωγή βασικών μετάλλων	54	7.806.040
26	11	Κατασκευή	437	132.369.51

		ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων		9
28	3	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	212	47.245.962
29	7	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	1.086	92.495.715
35	3	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	179	14.885.723
36	3	Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	70	2.113.227
Σύνολο	83		5.195	944.843.307
Σύνολο Νομού	90		5.566	989.517.731
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Ο Νομός Ηλείας δεν εμφανίζει σημαντική συγκέντρωση και σε γενικές γραμμές χαρακτηρίζεται από χαμηλά επίπεδα βιομηχανικής δραστηριότητας. Από τις 9 επιχειρήσεις που λειτουργούν στο Νομό, στον κλάδο 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' συγκεντρώνονται 3 με ποσοστό συμμετοχής επί των πωλήσεων στο σύνολο του Νομού 20,4%.

Πίνακας 9: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ηλείας το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Ηλείας				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
26	3	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	80	10.258.040
Σύνολο	3		80	10.258.040
Σύνολο Νομού	9		486	50.168.407
Σύνολο	3.614		214.964	34.873.862.

Χώρας				272
--------------	--	--	--	------------

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Ο Νομός Κορινθίας εμφανίζει συγκέντρωση, της οποίας όμως τα επίπεδα είναι ιδιαίτερα χαμηλά. Το γεγονός αυτό μπορεί να οφείλεται στην έντονη οικονομική δραστηριότητα του Νομού και κυρίως των βιομηχανικών κλάδων που οδηγεί σε υψηλά ποσοστά πωλήσεων. Αναφέρεται ότι ο Νομός Κορινθίας με πληθυσμό 154.624⁶ κατοίκους συμμετέχει στο σύνολο των πωλήσεων βιομηχανικών προϊόντων της χώρας με ποσοστό 10,1%. Αναλυτικότερα, ως ο κλάδος με την υψηλότερη συγκέντρωση παρουσιάζεται ο κλάδος 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' με ποσοστό πωλήσεων 3,2% επί του συνόλου του Νομού, Ακολουθούν οι κλάδοι 'Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α' και 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' με ποσοστά συμμετοχής 1,8% και 1,6% αντίστοιχα. Σε επίπεδο απασχολουμένων η συγκέντρωση εμφανίζεται στους κλάδους 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' (8,3%) και 'Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων' (8,1%).

⁶ Απογραφή 2001 (www.statistics.gr)

Πίνακας 10: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Κορινθίας το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Κορινθίας				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	7	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	496	113.858.723
20	5	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	343	34.652.927
21	3	Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων	170	24.334.494
24	6	Παραγωγή βασικών μετάλλων	156	17.523.587
26	8	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	350	55.293.593
28	3	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	257	65.333.760
29	3	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	73	5.318.391
Σύνολο	35		1.845	316.315.475
Σύνολο Νομού	44		4.214	3.532.997.540
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Ο Νομός Μεσσηνίας παρουσιάζει συγκέντρωση στους κλάδους 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' και 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' με ποσοστά επί των πωλήσεων σε σχέση με το σύνολο του Νομού 23,9% και 10,5% αντίστοιχα.

Πίνακας 11: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Μεσσηνίας το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Μεσσηνίας				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	19	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	675	54.602.445
22	3	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	110	1.206.300
26	5	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	214	24.062.198
29	5	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενω ν οχημάτων	61	3.717.078
36	3	Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	44	3.066.185
Σύνολο	35		1.104	86.654.206
Σύνολο Νομού	40		1.602	228.725.634
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Άρτης, από τις 7 βιομηχανικές επιχειρήσεις που λειτουργούν στην περιοχή οι 4 είναι συγκεντρωμένες στον κλάδο 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' αντιπροσωπεύοντας το 83,6% των πωλήσεων των προϊόντων του Νομού.

Πίνακας 12: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Άρτης το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Άρτης				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	4	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	286	34.042.768
Σύνολο	4		286	34.042.768
Σύνολο Νομού	7		341	40.730.427
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862. 272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Και στο Νομό Ιωαννίνων ο κλάδος 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση επιχειρήσεων με επίπεδο απασχολούμενων και πωλήσεων 67,9% και 79,7% αντίστοιχα επί των συνόλων του Νομού.

Πίνακας 13: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ιωαννίνων το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Ιωαννίνων				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	10	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	2.049	306.386.98 3
20	4	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	60	5.152.456
26	6	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	184	22.726.056
28	4	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	366	24.130.002
Σύνολο	24		2.659	358.395.49 7
Σύνολο Νομού	29		3.018	384.466.03 7
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862. 272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Πρέβεζας σε σύνολο 9 βιομηχανικών επιχειρήσεων, οι 4 ανήκουν στον κλάδο 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' με ποσοστό

εργαζομένων και πωλήσεων επί των συνόλων του Νομού 83,8% και 83,5% αντίστοιχα.

Πίνακας 14: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Πρεβέζης το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Πρεβέζης				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	4	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	451	48.031.161
26	3	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	52	6.048.832
Σύνολο	7		503	54.079.993
Σύνολο Νομού	9		538	57.480.216
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862. 272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Η συγκέντρωση των επιχειρήσεων του Νομού Λαρίσης, σύμφωνα με τις πωλήσεις, εμφανίζεται στους κλάδους 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών', 'Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού' και 'Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων' με τα αντίστοιχα ποσοστά επί του συνόλου του Νομού να ανέρχονται σε 44,9%, 23,4% και 13,5% αντίστοιχα. Σύμφωνα με το σύνολο των απασχολουμένων η συγκέντρωση διαμορφώνεται διαφορετικά, με τους κλάδους 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών', 'Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων' και 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' να εμφανίζουν ποσοστά επί του συνόλου των εργαζομένων σε βιομηχανικές επιχειρήσεις 38,4%, 21,2% και 9,3% αντίστοιχα.

Πίνακας 15: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Λαρίσης το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Λαρίσης				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	30	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	2.542	360.672.19 1
17	10	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	1.402	108.911.81 1
18	8	Εκτυπώσεις και	448	14.247.536

		αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων		
25	3	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαιρέση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	161	22.432.166
26	9	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	619	56.581.381
27	6	Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	593	188.635.20 5
29	7	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	275	23.206.232
36	6	Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	300	15.881.441
Σύνολο	79		6.340	790.567.96 3
Σύνολο Νομού	86		6.613	803.547.44 7
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862. 272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Μαγνησίας, οι κλάδοι που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο αριθμό απασχολούμενων είναι οι κλάδοι 'Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α', 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών', 'Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού' και 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων'. Τα ποσοστά συμμετοχής των κλάδων αυτών στο σύνολο του Νομού είναι αντίστοιχα 21,7%, 17,5%, 15,3% και 12,1%. Όσον αφορά τις πωλήσεις η συγκέντρωση διαμορφώνεται ως εξής: ο κλάδος 'Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού' με ποσοστό επί των συνολικών πωλήσεων του Νομού 35,2%, ο κλάδος 'Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α' με ποσοστό 22%, ο κλάδος 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' με ποσοστό 16,3% και ο κλάδος 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' με ποσοστό 14%.

Πίνακας 16: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Μαγνησίας το έτος 2006

Έτος 2006				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Νομός Μαγνησίας Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	18	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	983	200.935.490
22	7	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	336	20.012.810
24	5	Παραγωγή βασικών μετάλλων	240	39.961.475
25	3	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	333	72.201.533
26	8	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	683	240.663.265
27	3	Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	862	519.258.754
28	17	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	1.217	323.960.281
29	5	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	245	17.579.883
Σύνολο	66		4.899	1.434.573.491
Σύνολο Νομού	75		5.608	1.473.369.809
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Ο κλάδος 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση στο Νομό Τρικάλων τόσο σε επίπεδο εργαζομένων (48,7%) όσο και σε επίπεδο πωλήσεων (75,8%).

Πίνακας 17: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Τρικάλων το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Τρικάλων				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	16	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	935	190.899.021
20	8	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	275	15.488.268
22	4	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	118	1.713.022
26	6	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	106	16.030.282
36	11	Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	204	8.169.646
Σύνολο	45		1.638	232.300.239
Σύνολο Νομού	50		1.920	251.799.216
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Δράμας, από το σύνολο των 19 βιομηχανικών επιχειρήσεων οι 6 επιχειρήσεις που ανήκουν στον κλάδο 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' συγκεντρώνουν το 52,8% των απασχολουμένων και το 50% των πωλήσεων βιομηχανικών προϊόντων του συνόλου του Νομού.

Πίνακας 18: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Δράμας το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Δράμας				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	3	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	183	20.436.217
18	4	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	260	23.578.577
20	3	Παραγωγή χημικών ουσιών	66	7.216.968

		και προϊόντων		
26	6	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	700	54.415.565
Σύνολο	16		1.209	105.647.327
Σύνολο Νομού	19		1.326	108.950.012
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Οι επιχειρήσεις του κλάδου 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' στο Νομό Ημαθίας συγκεντρώνουν το 58,2% των απασχολουμένων σε βιομηχανικούς κλάδους και το 64,7% των πωλήσεων βιομηχανικών προϊόντων επί τα σύνολα του Νομού.

Πίνακας 19: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ημαθίας το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Ημαθίας				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	22	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	1.677	195.955.160
17	5	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	704	41.602.769
20	6	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	130	24.316.946
25	3	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαιρέση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	130	23.766.774
29	5	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	73	3.609.820
36	3	Σύλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	44	1.585.776
Σύνολο	44		2.758	290.837.245
Σύνολο Νομού	48		2.877	302.877.663
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Ο Νομός Θεσσαλονίκης, στον οποίο ανήκει το 14,5% των πωλήσεων βιομηχανικών προϊόντων του συνόλου της χώρας και με συνολικά 613 επιχειρήσεις, παρουσιάζει συγκέντρωση με βάση το σύνολο των απασχολουμένων στους κλάδους 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' με ποσοστό επί του συνόλου του Νομού 27,2%, 'Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων' με ποσοστό 12,1%, 'Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α' με ποσοστό 7,1%, 'Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων' με ποσοστό 7% και 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' με ποσοστό 6,7%. Σύμφωνα με τις πωλήσεις η συγκέντρωση εντοπίζεται στους κλάδους

‘Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών’, ‘Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού’, ‘Παραγωγή βασικών μετάλλων’, ‘Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων’ και ‘Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων’ με αντίστοιχα ποσοστό επί των συνολικών πωλήσεων του Νομού 21,6%, 10,8%, 10,3%, 8% και 7,4%.

Πίνακας 20: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Θεσσαλονίκης το έτος 2006

Έτος 2006				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Νομός Θεσσαλονίκης	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
		Βιομηχανικός Κλάδος		
15	108	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	8.260	1.091.658.799
17	50	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	2.138	75.861.598
18	104	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	3.687	404.054.074
19	10	Παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου	223	14.583.789
20	9	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	156	16.021.991
21	17	Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων	1.112	133.449.679
22	17	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	793	27.006.508
24	32	Παραγωγή βασικών μετάλλων	1.758	521.135.802
25	31	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαιρέση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	1.625	149.842.721
26	45	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	2.008	378.807.639

27	20	Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	1.365	544.821.971
28	57	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	2.162	174.342.434
29	43	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	1.294	70.003.101
31	8	Κατασκευή επίπλων	282	23.577.448
32	5	Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	403	51.359.177
35	3	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	415	2.358.236
36	40	Σύλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	1.062	68.666.684
Σύνολο	599		28.743	3.747.551.651
Σύνολο Νομού	613		30.279	5.053.928.959
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Καβάλας οι κλάδοι που φαίνεται να συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά του συνόλου των απασχολούμενων είναι οι κλάδοι 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων', 'Εκτυώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων' και 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών', με αντίστοιχα ποσοστά 22,8%, 13,3% και 12,2%. Αν η συγκέντρωση μετρηθεί σύμφωνα με τις πωλήσεις των βιομηχανικών προϊόντων τότε οι κλάδοι στους οποίους ανήκουν να μεγαλύτερα ποσοστά με φθίνουσα σειρά είναι η 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' με ποσοστό 22,6%, η 'Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού' με ποσοστό 11,4% και οι 'Εκτυώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων' με ποσοστό 8,3%.

Πίνακας 21: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Καβάλας το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Καβάλας				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	18	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	334	19.417.670
17	3	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	47	2.134.984
18	5	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	365	22.075.829
25	3	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαιρέση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	252	30.347.566
26	22	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	623	59.629.488
28	3	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	173	17.159.127
29	3	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	89	4.598.041
36	7	Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	153	4.990.880
Σύνολο	64		2.036	160.353.585
Σύνολο Νομού	68		2.730	264.405.981
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Καστοριάς από σύνολο 20 επιχειρήσεων στον τομέα της βιομηχανίας, οι 15 δραστηριοποιούνται στον κλάδο 'Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων' ο οποίος με σύνολο 555

απασχολουμένων συγκεντρώνει το 89% των πωλήσεων προϊόντων σε επίπεδο Νομού.

Πίνακας 22: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Καστοριάς το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Καστοριάς				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
18	15	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	555	54.905.838
Σύνολο	15		555	54.905.838
Σύνολο Νομού	20		614	61.655.836
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862. 272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Κιλκίς η δραστηριότητα της βιομηχανίας συγκεντρώνεται στους κλάδους 'Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού', 'Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων', 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' και 'Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων'. Τα ποσοστά των πωλήσεων επί του συνόλου του Νομού των παραπάνω κλάδων είναι 34,7%, 17,3%, 13,1% και 12,9% αντίστοιχα.

Πίνακας 23: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Κιλκίς το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Κιλκίς				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	15	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	934	94.802.437
17	17	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	1.331	125.248.19 4
18	4	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	63	11.007.037
20	5	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	165	13.513.466
26	3	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	214	17.686.880

27	8	Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	1.272	249.673.964
28	8	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	358	21.406.739
29	7	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	986	92.966.668
Σύνολο	67		5.323	626.305.385
Σύνολο Νομού	75		6.118	720.927.319
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Κοζάνης, οι τρεις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κλάδο 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' συγκεντρώνουν το 45,9% των πωλήσεων του βιομηχανικών προϊόντων του Νομού.

Πίνακας 24: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Κοζάνης το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Κοζάνης				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολούμενων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	3	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	130	19.840.282
20	3	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	34	4.272.492
26	5	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	56	6.600.226
28	3	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	90	2.356.704
Σύνολο	14		310	33.069.704
Σύνολο Νομού	18		623	43.266.333
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Πέλλης, ο κλάδος 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' συγκεντρώνει το 50% των απασχολούμενων σε βιομηχανικούς κλάδους και το

45% των πωλήσεων βιομηχανικών προϊόντων επί των αντίστοιχων συνόλων του Νομού.

Πίνακας 25: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Πέλλης το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Πέλλης				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	14	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	1.318	113.995.14 4
17	5	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	519	59.023.218
18	3	Εκτυώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	122	2.124.510
20	4	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	38	2.771.514
21	3	Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων	133	17.738.329
26	7	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	114	13.118.155
28	4	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	190	31.281.357
Σύνολο	40		2.434	240.052.22 7
Σύνολο Νομού	45		2.599	253.006.75 8
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862. 272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Πιερίας, ο κλάδος 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' συγκεντρώνει το 29,3%, ενώ ο κλάδος 'Κατασκευή επίπλων' το 25,7% των πωλήσεων προϊόντων που ανήκουν σε βιομηχανικούς κλάδους.

Πίνακας 26: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Πιερίας το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Πιερίας				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	6	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	310	36.202.402
18	4	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	89	3.246.722
28	3	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	106	23.060.734
31	4	Κατασκευή επίπλων	299	31.677.963
Σύνολο	17		804	94.187.821
Σύνολο Νομού	24		1.109	123.233.560
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Η συγκέντρωση της βιομηχανικής δραστηριότητας του Νομού Σερρών σχηματίζεται στους κλάδους 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' και 'Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού' με αντίστοιχα ποσοστά επί των συνολικών πωλήσεων του Νομού 49,6% και 22,6%.

Πίνακας 27: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Σερρών το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Σερρών				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	18	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	980	113.252.301
18	5	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	120	157.346
19	3	Παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου	35	1.195.190
20	5	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	81	3.668.703
25	7	Κατασκευή μεταλλικών	283	51.665.107

		προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού		
26	13	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	252	20.396.362
28	11	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	242	16.213.598
36	3	Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	242	17.011.399
Σύνολο	65		2.235	223.560.006
Σύνολο Νομού	68		2.308	228.222.127
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Χαλκιδικής ο κλάδος 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' με 4 επιχειρήσεις κατέχει ποσοστό πωλήσεων 76,5%.

Πίνακας 28: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Χαλκιδικής το έτος 2006

Έτος 2006				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Νομός Χαλκιδικής Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολούμενων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	4	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	417	44.241.971
Σύνολο	4		417	44.241.971
Σύνολο Νομού	10		532	57.805.277
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Έβρου οι κλάδοι 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' και 'Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού', οι οποίοι όπως φαίνεται και από τον αντίστοιχο πίνακα είναι οι μοναδικοί που συγκεντρώνουν περισσότερες από δύο επιχειρήσεις εμφανίζουν ποσοστά πωλήσεων επί των συνόλου του Νομού 41,2% και 21,7% αντίστοιχα.

Πίνακας 29: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Έβρου το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Έβρου				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	4	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	459	83.306.695
25	3	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	193	43.954.457
Σύνολο	7		652	127.261.152
Σύνολο Νομού	19		1.299	202.066.993
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Το 19,7% των πωλήσεων βιομηχανικών προϊόντων για το Νομό Ξάνθης συγκεντρώνεται στον κλάδο 'Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων', ενώ ακολουθεί ο κλάδος 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' με ποσοστό συγκέντρωσης 19,5%.

Πίνακας 30: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ξάνθης το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Ξάνθης				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	11	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	961	85.669.432
17	4	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	931	87.298.619
18	3	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	169	12.619.674
25	3	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	72	8.269.008
26	7	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και	231	25.764.734

		οπτικών προϊόντων		
28	3	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	240	15.705.356
Σύνολο	31		2.604	235.326.823
Σύνολο Νομού	44		3.958	439.239.568
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Ροδόπης, ο κλάδος 'Εκτυώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων' με τέσσερις επιχειρήσεις να λειτουργούν σε αυτόν συγκεντρώνει το 26,4% των απασχολούμενων σε κάποια βιομηχανία του Νομού και το 20% των πωλήσεων βιομηχανικών προϊόντων στο σύνολο του Νομού.

Πίνακας 31: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ροδόπης το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Ροδόπης				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	10	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	251	30.915.105
17	3	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	285	23.107.878
18	4	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	509	43.940.915
25	4	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαιρέση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	228	30.052.648
26	4	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	229	28.409.115
Σύνολο	25		1.502	156.425.661
Σύνολο Νομού	31		1.926	218.690.400
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Ο Νομός Δωδεκανήσου ο κλάδος 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' συγκεντρώνει το 57,3% των απασχολουμένων σε βιομηχανία του Νομού, ενώ ο κλάδος 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό συγκέντρωσης σε επίπεδο πωλήσεων (56,3%).

Πίνακας 32: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Δωδεκανήσου το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Δωδεκανήσου				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	10	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	431	22.805.326
22	3	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό	74	1.032.644

		(καουτσούκ) και πλαστικές ύλες		
26	8	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	156	36.835.413
Σύνολο	21		661	60.673.383
Σύνολο Νομού	24		752	65.365.697
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862. 272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Κυκλάδων η συγκέντρωση περιορίζεται στον κλάδο 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών', ο οποίος συμμετέχει στο σύνολο των πωλήσεων βιομηχανικών προϊόντων με ποσοστό 20%.

Πίνακας 33: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Κυκλάδων το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Κυκλάδων				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	3	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	38	2.636.336
Σύνολο	3		38	2.636.336
Σύνολο Νομού	8		656	13.193.433
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862. 272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Λέσβου, ο κλάδος 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' με 10 εν λειτουργία επιχειρήσεις συγκεντρώνει το 81,7% της απασχόλησης στη βιομηχανία και το 81,4% των πωλήσεων.

Πίνακας 34: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Λέσβου το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Λέσβου				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	10	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	242	38.303.813
26	3	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	54	8.728.106
Σύνολο	13		296	47.031.919
Σύνολο	13		296	47.031.919

Νομού				
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Για το Νομό Ηρακλείου, σύμφωνα με την απασχόληση η συγκέντρωση εμφανίζεται στους κλάδους 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών', 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' και 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' με αντίστοιχα ποσοστά 31,6%, 15,1% και 14,6% αντίστοιχα. Από την άλλη, τα υψηλότερα ποσοστά συγκέντρωσης σύμφωνα με τις πωλήσεις των προϊόντων εμφανίζονται στους κλάδους 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών', 'Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού' και 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' και είναι αντίστοιχα 32,4%, 24% και 14%.

Πίνακας 35: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ηρακλείου το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Ηρακλείου				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	29	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	907	99.763.740
17	7	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	436	28.297.827
22	4	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	209	10.674.905
25	5	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	332	74.127.220
26	14	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	419	43.146.084
28	10	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού	313	36.860.401

		π.δ.κ.α		
29	6	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	70	3.465.385
36	4	Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	90	7.191.480
Σύνολο	79		2.776	303.527.042
Σύνολο Νομού	84		2.873	307.688.457
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Ρεθύμνου η υψηλότερη βιομηχανική συγκέντρωση εμφανίζεται στον κλάδο 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών', με ποσοστό πωλήσεων επί του συνόλου του Νομού 68,6%.

Πίνακας 36: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Ρεθύμνου το έτος 2006

Έτος 2006				
Νομός Ρεθύμνου				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	6	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	576	31.163.285
26	4	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	106	9.675.144
Σύνολο	10		682	40.838.429
Σύνολο Νομού	14		803	45.418.309
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Στο Νομό Χανίων, ο κλάδος 'Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων' κατέχει ποσοστό επί των συνολικών πωλήσεων 47% και ποσοστό απασχολουμένων 36,3%. Σημαντική είναι και η συγκέντρωση του κλάδου 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών', ο οποίος παρουσιάζει ποσοστά 43% επί των πωλήσεων και 43% επίσης επί του συνόλου των απασχολουμένων του Νομού.

Πίνακας 37: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Χανίων το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Χανίων				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	14	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	449	54.020.629
20	4	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	135	6.859.064
26	6	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	380	58.950.199
Σύνολο	24		964	119.829.892
Σύνολο Νομού	26		1.045	125.626.410
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862.272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

Ο Νομός Αττικής, που όπως είναι αναμενόμενο συμμετέχει στο σύνολο των πωλήσεων βιομηχανικών προϊόντων της χώρας με το μεγαλύτερο ποσοστό (35,9%), εμφανίζει μία ιδιαιτερότητα στη διαμόρφωση της βιομηχανικής συγκέντρωσης. Συγκεκριμένα, με μέτρο τις πωλήσεις ο κλάδος που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση (34,1%) είναι ο κλάδος 'Παραγωγή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων', στον οποίο το ποσοστό απασχολουμένων είναι μόλις το 2,5% του συνόλου του Νομού. Ακολουθεί ο κλάδος 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών' με ποσοστό επί των συνολικών πωλήσεων 14% και ποσοστό επί του συνόλου των απασχολουμένων 17%, ενώ ο κλάδος 'Παραγωγή βασικών μετάλλων' συμμετέχει στο σύνολο των πωλήσεων με ποσοστό 11,7% και στο σύνολο των απασχολουμένων με ποσοστό 12,3%. Τέλος, ο κλάδος 'Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες' εμφανίζει υψηλή συγκέντρωση σε επίπεδο απασχολουμένων (12,6%) με ποσοστό επί των συνολικών πωλήσεων που αγγίζει μόλις το 6,1%.

Πίνακας 38: Συγκέντρωση των Βιομηχανιών του Ν. Αττικής το έτος 2006

Έτος 2006 Νομός Αττικής				
Κωδ. Κλάδου	Αριθμ. Επιχειρήσεων	Βιομηχανικός Κλάδος	Σύνολο Απασχολουμένων	Πωλήσεις Προϊόντων
15	157	Βιομηχανία δέρματος και	15.314	1.710.372.917

		δερμάτων ειδών		
16	4	Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από έπιπλα· κατασκευή ειδών καλαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής	1.211	246.974.002
17	77	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	2.529	143.850.030
18	113	Εκτυώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	3.735	210.094.257
19	55	Παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου	2.188	134.801.662
20	23	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	564	28.265.691
21	53	Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων	2.801	275.067.001
22	154	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	11.497	761.623.593
23	7	Παραγωγή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων	2.312	4.273.929.225
24	159	Παραγωγή βασικών μετάλλων	11.256	1.466.618.624
25	99	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	3.052	272.339.009
26	93	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	4.480	684.214.363
27	38	Κατασκευή	2.647	641.595.27

		ηλεκτρολογικού εξοπλισμού		7
28	95	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α	5.183	466.164.03 2
29	103	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενω ν οχημάτων	5.564	391.028.08 5
31	58	Κατασκευή επίπλων	1.820	127.876.40 8
32	9	Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	2.695	137.707.51 4
33	10	Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού	324	13.511.997
35	66	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	7.080	260.028.92 1
36+37	134	Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού, Επεξεργασία λυμάτων	4.161	240.245.88 9
Σύνολο	1.507		90.413	12.486.308. 497
Σύνολο Νομού	1.527		91.051	12.517.827. 832
Σύνολο Χώρας	3.614		214.964	34.873.862. 272

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ

2.1.1 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Συμπερασματικά για την συγκέντρωση των βιομηχανικών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα, αναφέρεται πως στους περισσότερους Νομούς ο κλάδος που εμφανίζεται να έχει τα υψηλότερα ποσοστά συγκέντρωσης είναι ο κλάδος 'Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών'. Συγκριμένα, αυτό που παρατηρείται είναι μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων στο συγκεκριμένο κλάδο και υψηλά επίπεδα απασχόλησης, ενώ από την άλλη σε πολλές περιπτώσεις Νομών τα επίπεδα των πωλήσεων εμφανίζονται πολύ χαμηλότερα. Το γεγονός αυτό

ίσως να οφείλεται στις χαμηλές τιμές των προϊόντων του κλάδου αυτού, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται αυτή η διαφοροποίηση στη συγκέντρωση.

Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκαν Νομοί όπως για παράδειγμα ο Νομός Κορινθίας, ο Νομός Αχαΐας αλλά και αρκετοί άλλοι, οι οποίοι ενώ εμφανίζουν έντονη βιομηχανική δραστηριότητα και αξιόλογες συγκεντρώσεις σε αριθμό επιχειρήσεων και σύνολο απασχολούμενων, τα ποσοστά συμμετοχής τους στη διαμόρφωση των συνολικών πωλήσεων του Νομού αλλά και στο σύνολο της χώρας είναι χαμηλά. Και στην περίπτωση αυτή, είναι πιθανό τα προϊόντα του κλάδου που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό εργαζομένων και στον οποίο δραστηριοποιείται ένας σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων να χαρακτηρίζονται από χαμηλές τιμές πώλησης.

Παράλληλα, αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι Νομοί που χαρακτηρίζονται για κάποια συγκεκριμένη δραστηριότητα ή ύπαρξη συγκεκριμένων επιχειρήσεων, όπως είναι οι βιοτεχνίες γούνας στο Νομό Καστοριάς ή η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ) στο Νομό Κοζάνης, δεν εμφανίζονται στα στοιχεία των αντίστοιχων πινάκων ως συγκεντρωμένες βιομηχανίες. Για το Νομό Κοζάνης αυτό μπορεί να οφείλεται στο ότι η ΔΕΗ αποτελεί μία επιχείρηση της, οποίας οι εργοστασιακές εγκαταστάσεις βρίσκονται σε διάφορες τοποθεσίες και όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω οι συγκεντρώσεις στους πίνακες αφορούν κλάδους στους οποίους δραστηριοποιούνται περισσότερες από δύο επιχειρήσεις.

2.2 Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΘΕ ΝΟΜΟΥ ΣΤΟΥΣ ΔΙΑΦΕΡΟΥΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ

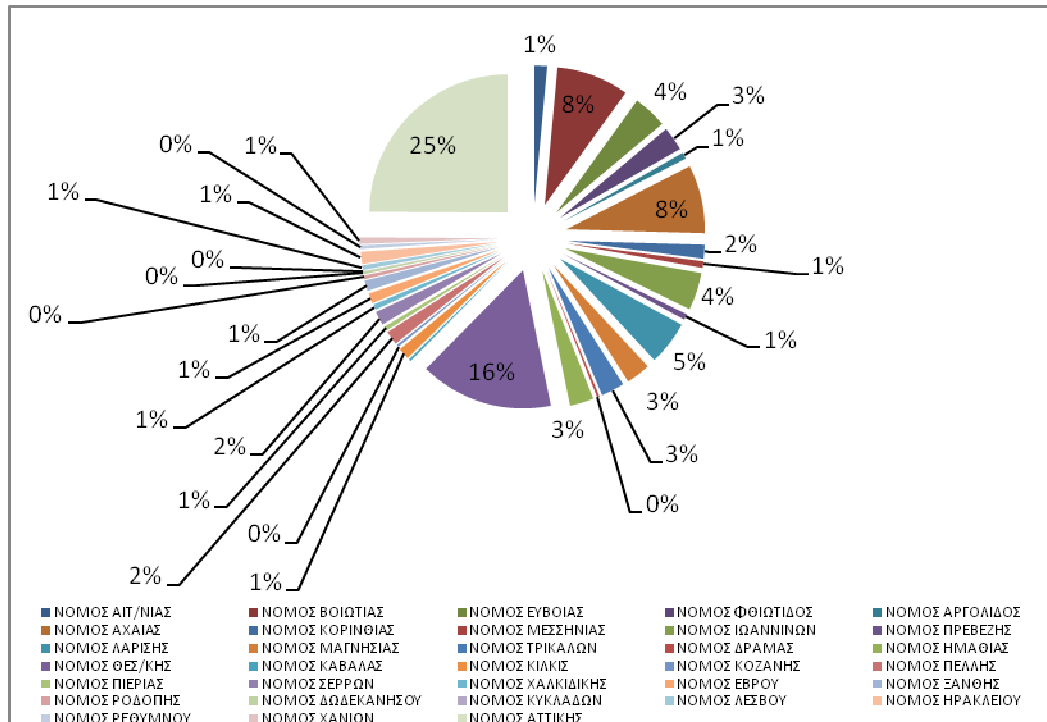
Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται η συμμετοχή των Νομών της Ελλάδας για κάθε κλάδο βιομηχανικής δραστηριότητας και συγκεκριμένα αυτών που εμφανίστηκαν στην προηγούμενη ενότητα ως οι κλάδοι με τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκέντρωσης απασχολούμενων και πωλήσεων βιομηχανικών προϊόντων. Στα Διαγράμματα που ακολουθούν, η συμμετοχή των Νομών προκύπτει με βάση τις πωλήσεις των προϊόντων της κάθε βιομηχανίας. Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να αναφερθεί ότι ο Νομός Αττικής κατέχει τα μεγαλύτερα ποσοστά στους περισσότερους κλάδους της βιομηχανίας, καθώς αποτελεί το Νομό που συγκεντρώνει τη μεγαλύτερη οικονομική δραστηριότητα, τον περισσότερο πληθυσμό και άρα τα μεγαλύτερα ποσοστά του οικονομικώς

ενεργού εργατικού δυναμικού, κ.λπ. Στην προκειμένη ανάλυση, θα γίνει μία προσπάθεια να αναδειχθούν οι Νομοί, πέρα του Νομού Αττικής και Θεσσαλονίκης, οι οποίοι σε σχέση με τον πληθυσμό και τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τις διάφορες περιοχές εμφανίζουν σημαντικά ποσοστά βιομηχανικής συγκέντρωσης. Η επικέντρωση στους Νομούς εκτός των δύο μεγαλύτερων της Ελλάδος, αποσκοπεί στην περαιτέρω ανάλυση αυτών και στην ανάδειξη των Νομών που παρουσιάζουν πιθανότητες να εξελιχθούν σε μεγαλύτερα βιομηχανικά κέντρα. Οι πιθανότητες αυτές προκύπτουν από ύπαρξη φυσικών πόρων, εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, κατάλληλων υποδομών, επάρκεια χώρου για εξάπλωση των υπαρχόντων και εγκατάσταση νέων βιομηχανικών επιχειρήσεων και όλων των άλλων παραγόντων που οδηγούν στην ανάπτυξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Τα στοιχεία που αφορούν τον πληθυσμό προέρχονται από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ) και συγκεκριμένα από την απογραφή του 2001.

Το Διάγραμμα 1 παρουσιάζει το ποσοστό συμμετοχής των Νομών της Ελλάδος στον κλάδο 'Βιομηχανία Δέρματος και Δερμάτινων Ειδών', ο οποίος όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη θέση είναι ο κλάδος που σύμφωνα με το σύνολο των απασχολούμενων και τον αριθμό των επιχειρήσεων παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση στην πλειοψηφία των Νομών. Στο συγκεκριμένο λοιπόν κλάδο, εκτός από το Νομό Αττικής και Θεσσαλονίκης που συμμετέχουν με τα υψηλότερα ποσοστά (25% και 16% αντίστοιχα) οι Νομοί Βοιωτίας και Αχαΐας κατέχουν σημαντικά ποσοστά επίσης, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη ότι ο πληθυσμός των εν λόγω Νομών αποτελεί το 1,2% και 3% αντίστοιχα του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

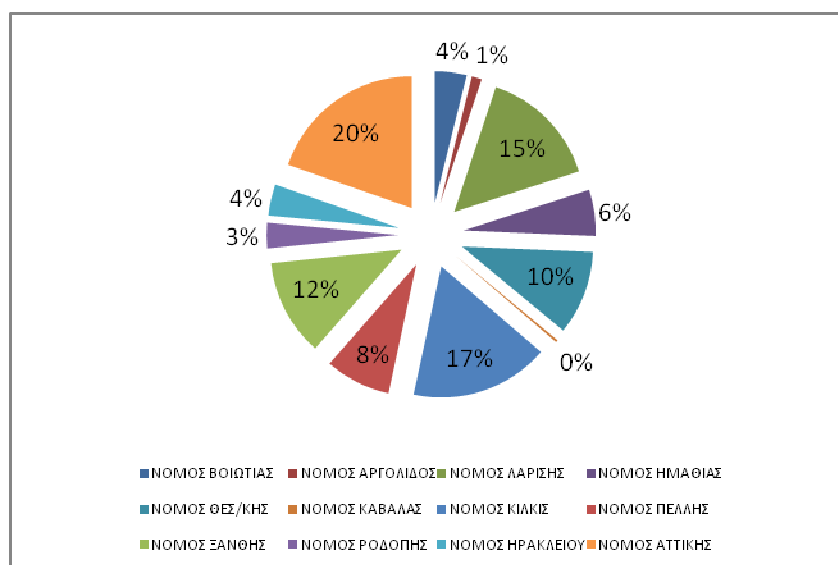
Διάγραμμα 1: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στη Βιομηχανία Δέρματος και Δερμάτινων Ειδών

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Στον κλάδο ‘Χαρτοποιία και Κατασκευή Χάρτινων Προϊόντων’ εμφανίζουν σημαντική δραστηριότητα οι Νομοί Κιλκίς, Λαρίσης και Ξάνθης. Περισσότερο αναλυτικά, σύμφωνα με τους Πίνακα 15 και τον Πίνακα 23 οι Νομοί Λαρίσης και Ξάνθης παρουσιάζουν γενικά ένα ιδιαίτερα ενεργό βιομηχανικό τομέα και τα υψηλά ποσοστά συμμετοχής στον συγκεκριμένο κλάδο αποδεικνύουν την αποτελεσματική αξιοποίηση των φυσικών πόρων των περιοχών.

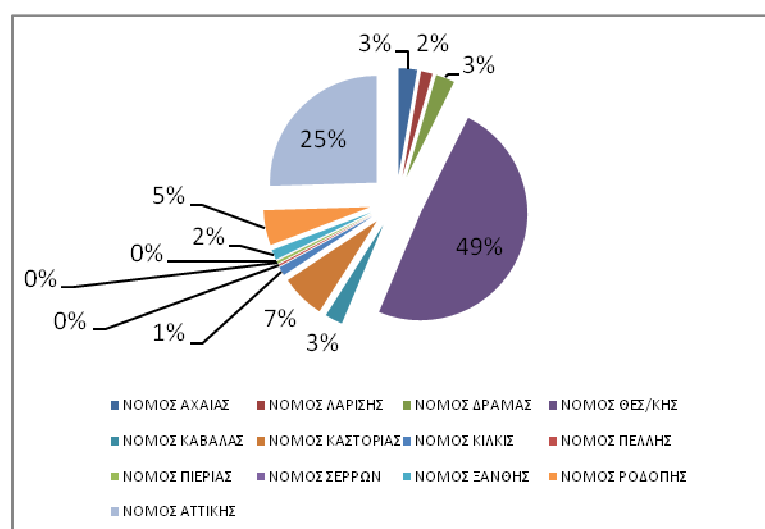
Διάγραμμα 2: : Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στη Χαρτοποιία και Κατασκευή Χάρτινων Προϊόντων

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Η συγκέντρωση των δραστηριοτήτων του κλάδου ‘Εκτυπώσεις και Αναπαραγωγή Προεγγεγραμμένων Μέσων’ εμφανίζεται στο Νομό Θεσσαλονίκης. Σημαντική είναι όμως και η συμμετοχή του Νομού Καστοριάς, ο οποίος με ποσοστό 7% και πληθυσμό που φτάνει το 0,5% του συνολικού πληθυσμού της χώρας έρχεται τρίτος στη σειρά.

Διάγραμμα 3: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στις Εκτυπώσεις και Αναπαραγωγή Προεγγεγραμμένων Μέσων

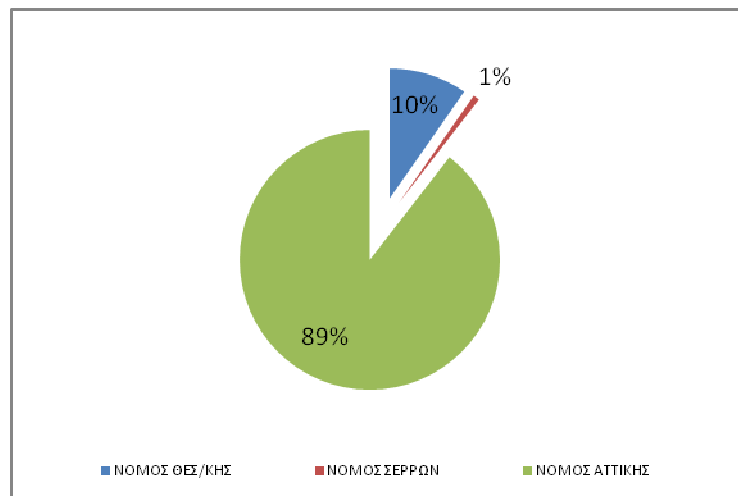

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Στον κλάδο ‘Παραγωγή Οπτάνθρακα και Προϊόντων Διύλισης Πετρελαίου’, ο Νομός Αττικής συγκεντρώνει το 89% της δραστηριότητας. Γενικά, αυτό που

παρατηρείται είναι ότι επιχειρήσεις του συγκεκριμένου κλάδου λειτουργούν μόνο σε τρεις Νομούς εκ των οποίων ο Νομός Σερρών συμμετέχει με ποσοστό μόλις 1%. Η μη συμμετοχή περισσότερων Νομών στο συγκεκριμένο κλάδο δεν προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση, καθώς οι απαιτήσεις σε φυσικούς πόρους, υποδομές και εγκαταστάσεις (εγκαταστάσεις οπτανθρακοποίησης, παραγωγής οτπάνθρακα, απόσταξης άνθρακα κ.λπ.) αποκλείουν τις περισσότερες περιοχές του ελληνικού χώρου.

Διάγραμμα 4: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Παραγωγή Οτπάνθρακα και Προϊόντων Διύλισης Πετρελαίου

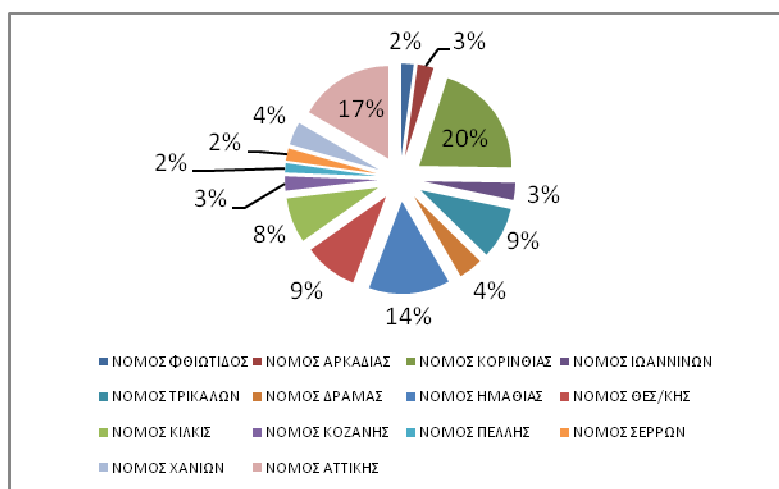

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, *Ιδία Επεξεργασία*

Στον κλάδο 'Παραγωγή Χημικών Ουσιών και Προϊόντων' τα ποσοστά 20% και 14% των Νομών Κορινθίας και Ημαθίας αντίστοιχα κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικά και η συμβολή της συγκέντρωσης των επιχειρήσεων του εν λόγω κλάδου συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική και αστική ανάπτυξη των περιοχών. Η παραγωγή χημικών ουσιών και χημικών προϊόντων απαιτεί την ύπαρξη εξειδικευμένων πρώτων υλών. Σε γενικές γραμμές, όπως παρατηρείται και στους αντίστοιχους πίνακες για τις συγκεντρώσεις, οι Νομοί Κορινθίας και Ημαθίας εμφανίζουν υψηλά επίπεδα δραστηριότητας στους περισσότερους βιομηχανικούς κλάδους. Αξίζει επίσης να σημειωθεί, ότι πρόκειται για δύο Νομούς με πληθυσμό 1,4% ο πρώτος και 1,3% ο δεύτερος επί του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

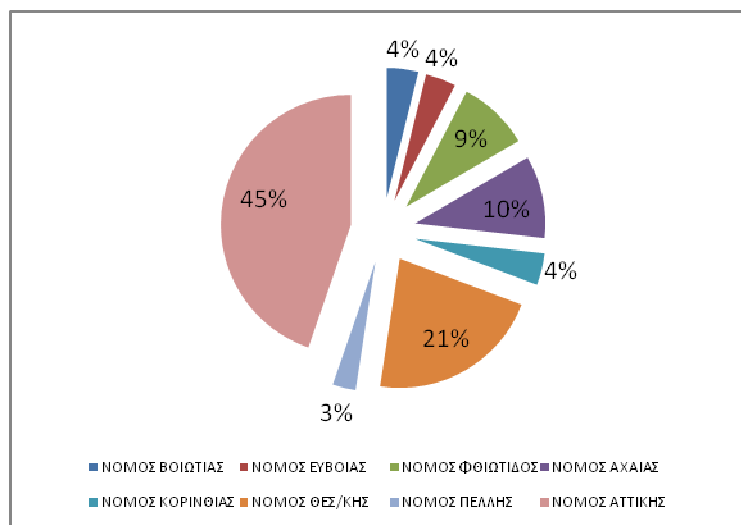
Διάγραμμα 5: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Παραγωγή Χημικών Ουσιών και Προϊόντων

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, *Ιδία Επεξεργασία*

Στο Διάγραμμα 6 εμφανίζεται η συμμετοχή κάθε Νομού στο βιομηχανικό κλάδο ‘Παραγωγή Βασικών Φαρμακευτικών Προϊόντων και Φαρμακευτικών Σκευασμάτων’, στον οποίο εκτός των Νομών της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης σημαντική δραστηριοποίηση παρουσιάζει ο Νομός Αχαΐας και ο Νομός Φθιώτιδος. Αναλυτικότερα για το Νομό Αχαΐας, ο πληθυσμός του οποίου ανέρχεται στο 3% του συνόλου της χώρας, αναφέρεται ότι αποτελεί γενικά ένα Νομό με σημαντικό αριθμό βιομηχανικών επιχειρήσεων και υψηλά επίπεδα ενεργού εργατικού δυναμικού. Η σημασία της υψηλής συγκέντρωσης και δραστηριοποίησης του Νομού σε αυτό το Βιομηχανικό κλάδο σχετίζεται και με το ότι τα φαρμακευτικά προϊόντα και σκευάσματα εισάγονται σε μεγάλο βαθμό από χώρες του εξωτερικού.

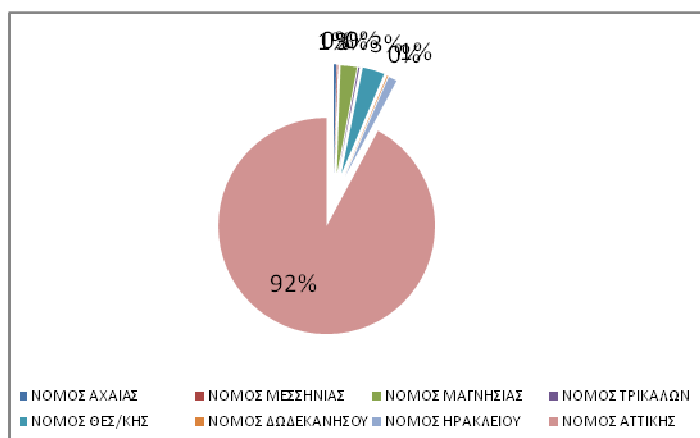
Διάγραμμα 6: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Παραγωγή Βασικών Φαρμακευτικών Προϊόντων και Φαρμακευτικών Σκευασμάτων

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Στον κλάδο 'Κατασκευή Προϊόντων από Ελαστικό (καουτσούκ) και Πλαστικές Ύλες' ο Νομός Αττικής συγκεντρώνει το 92% της παραγωγής και διάθεσης των συγκεκριμένων βιομηχανικών προϊόντων.

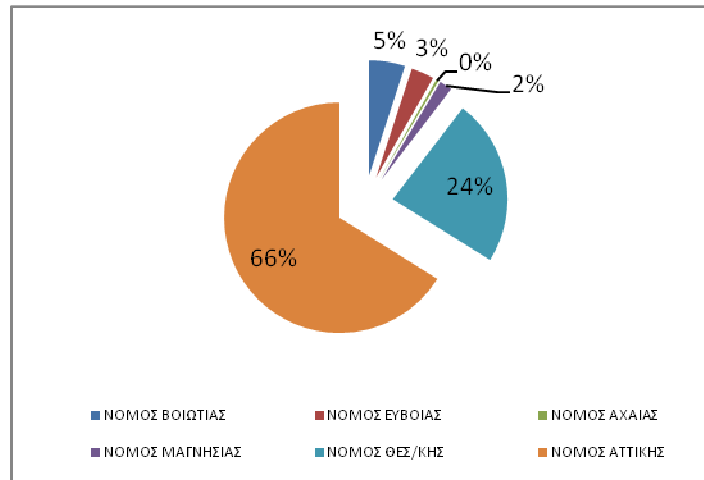
Διάγραμμα 7: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Κατασκευή Προϊόντων από Ελαστικό (καουτσούκ) και Πλαστικές Ύλες

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Και στην 'Παραγωγή Βασικών Μετάλλων' οι δύο μεγαλύτεροι Νομοί της Ελλάδας φαίνεται να συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο Νομός Βοιωτίας συμμετέχει στη διαμόρφωση του κλάδου με ποσοστό 5%, το οποίο δεν μπορεί να θεωρηθεί αμελητέο δεδομένης της γεωγραφικά περιορισμένης δραστηριότητας του κλάδου.

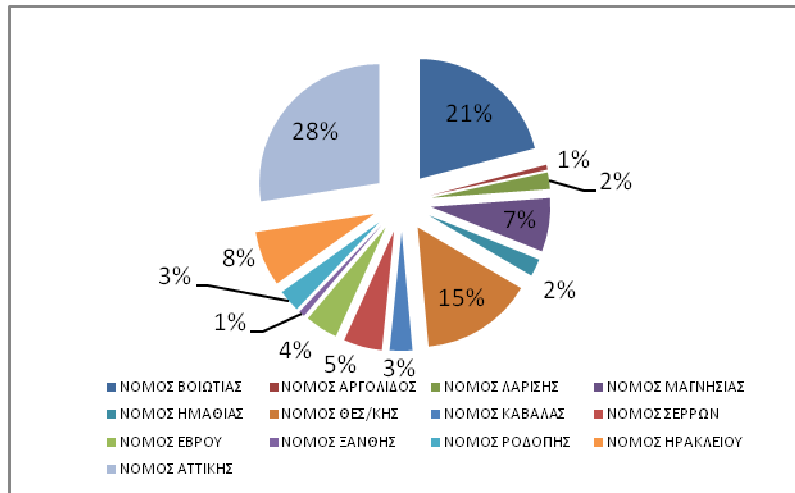
Διάγραμμα 8: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Παραγωγή Βασικών Μετάλλων

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Στον κλάδο ‘Κατασκευή Μεταλλικών Προϊόντων’ οι σημαντικοί παράγοντες αποτελεσματικής δραστηριοποίησης των επιχειρήσεων σχετίζονται κυρίως με την ύπαρξη φυσικών πόρων και εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Η αυξημένη συγκέντρωση επιχειρήσεων στον κλάδο αυτό αποτελεί κριτήριο οικονομικής και αστικής ανάπτυξης της περιοχής, καθώς τα προϊόντα που προέρχονται από τις επιχειρήσεις αυτές αναφέρονται εκτός των τοπικών σε αγορές εκτός των ορίων του εκάστοτε Νομού. Οι Νομοί που εμφανίζουν αξιόλογα ποσοστά συγκέντρωσης, είναι οι Νομοί Βοιωτίας, Ηρακλείου και Μαγνησίας. Ο Νομός Βοιωτίας συγκεκριμένα με ποσοστό 21%, αποτελεί το δεύτερο κατά σειρά Νομό μετά το Νομό Αττικής που εμφανίζει έντονη δραστηριότητα στην κατασκευή μεταλλικών προϊόντων. Αλλά και ο Νομός Ηρακλείου, με πληθυσμό που φτάνει το 2,7% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας συμμετέχει με ποσοστό 8% το οποίο κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό.

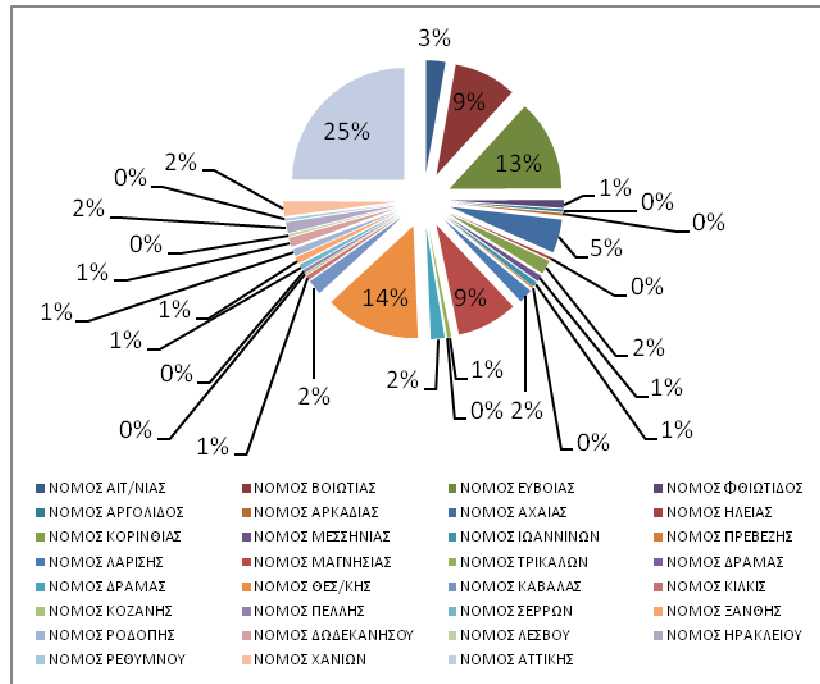
Διάγραμμα 9: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Κατασκευή Μεταλλικών Προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 10 στον κλάδο 'Κατασκευή Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, Ηλεκτρονικών και Οπτικών Προϊόντων' δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις από τους περισσότερους Νομούς της Ελλάδας. Το γεγονός αυτό περιορίζει τη δυνατότητα διεύρυνσης του εύρους των αγορών που επιδιώκει να καλύψει η παραγωγή μίας συγκεκριμένης περιοχής. Παρ' όλα αυτά, η συγκέντρωση των πωλήσεων για τις επιχειρήσεις τον εν λόγω κλάδο ενισχύουν τη βιομηχανική ανάπτυξη της περιοχής καθώς τα προς προϊόντα που διαθέτουν στην αγορά προσδιορίζονται για ποικίλες χρήσεις και διαφορετικές ομάδες καταναλωτών, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής χρήσης η οποία αναφέρεται σε μαζικές πωλήσεις. Ο Νομός με τη σημαντικότερη συμμετοχή (13%), εκτός των Νομών Αττικής και Θεσσαλονίκης, είναι ο Νομός Εύβοιας ο οποίος παρά τη μικρή γεωγραφικά απόσταση από το Νομό Αττικής εξυπηρετεί την περιοχή με 8 συνολικά επιχειρήσεις και μερίδιο στις συνολικές πωλήσεις βιομηχανικών προϊόντων του Νομού 38,4% (Πίνακας 4). Οι Νομοί Βοιωτίας και Μαγνησίας, για τους οποίους έχει ήδη επισημανθεί η αυξημένη δραστηριότητα στους περισσότερους βιομηχανικούς κλάδους συμμετέχουν αμφότεροι με ποσοστό 9%.

Διάγραμμα 10: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Κατασκευή Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, Ηλεκτρονικών και Οπτικών Προϊόντων

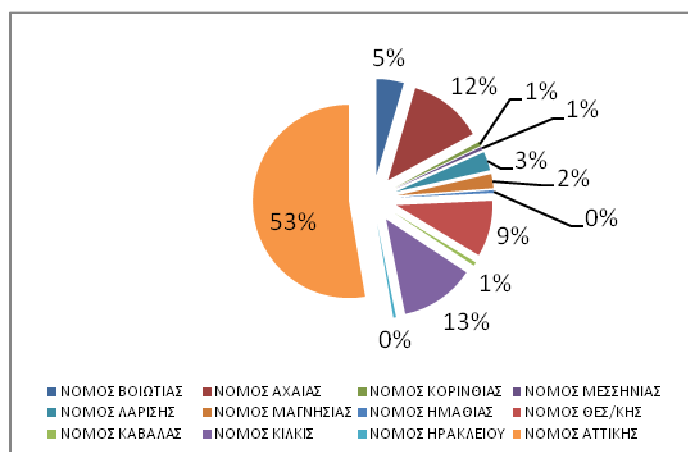
Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Η δραστηριότητα του κλάδου ‘Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού’ διαμορφώνεται από τη συμμετοχή έξι Νομών, από τους οποίους το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στο Νομό Βοιωτίας. Συγκεκριμένα, στο Νομό Βοιωτίας οι 14 επιχειρήσεις (Πίνακας 3) του κλάδου συγκεντρώνουν το 45% των πωλήσεων των προϊόντων της εν λόγω βιομηχανίας στη χώρα. Η μη δραστηριοποίηση περισσότερων Νομών σε συνδυασμό με το υψηλό ποσοστό δράσης του Νομού Βοιωτίας, υποδεικνύει μία διευρυμένη αγορά για τις επιχειρήσεις τις περιοχής. Στην προκείμενη ανάλυση δεν μπορεί να μη γίνει αναφορά και στη συμμετοχή του Νομού Μαγνησίας, όπου οι τρεις επιχειρήσεις (Πίνακας 16) που δραστηριοποιούνται στον κλάδο συγκεντρώνουν ποσοστό 13% επί των πωλήσεων.

Στο βιομηχανικό κλάδο ‘Κατασκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων, Ρυμουλκούμενων και Ημιρυμουλκούμενων Οχημάτων’ ο Νομός Κιλκίς με πληθυσμό που φτάνει μόλις το 0,8% του συνολικού πληθυσμού της χώρας, συγκεντρώνει σε επίπεδο πωλήσεων το 13% επί του συνόλου των πωλήσεων του κλάδου. Παράλληλα, σημαντική χαρακτηρίζεται και η συμμετοχή του Νομού Αχαΐας η οποία αναλογεί σε ποσοστό 12% επί του συνόλου.

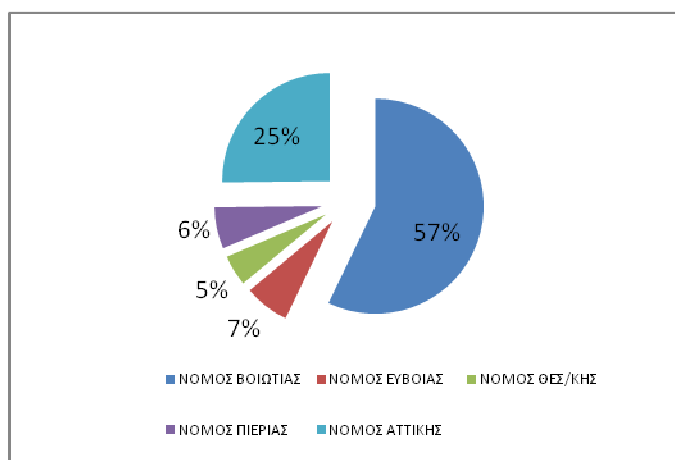
Διάγραμμα 13: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Κατασκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων, Ρυμουλκούμενων και Ημιρυμουλκούμενων Οχημάτων

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Στο Νομό Βοιωτίας αντιστοιχεί το υψηλότερο ποσοστό των πωλήσεων του βιομηχανικού κλάδου ‘Κατασκευή Επίπλων’, το οποίο ανέρχεται σε 57% με το Νομό Αττικής να ακολουθεί με ποσοστό 25%. Και στην περίπτωση αυτή, αξίζει να αναφερθεί η μικρή συμμετοχή των Νομών της χώρας (μόλις 5) που δραστηριοποιούνται στο συγκεκριμένο κλάδο.

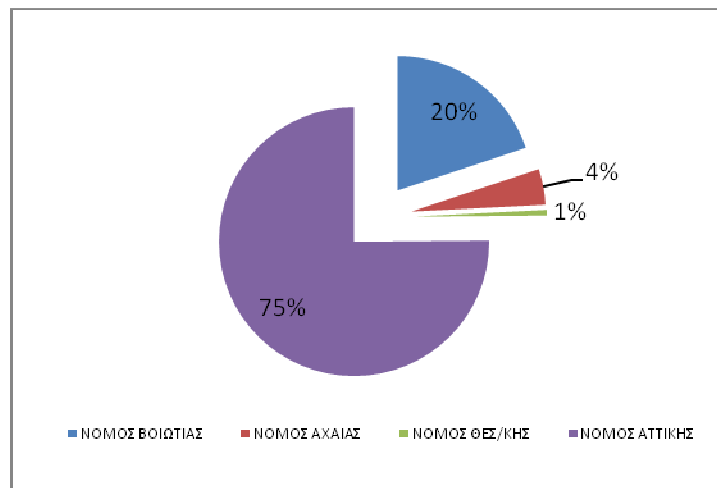
Διάγραμμα 14: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Κατασκευή Επίπλων

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Ο κλάδος ‘Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού και Κλιματισμού’ αποτελεί σημαντικό κλάδο δραστηριοποίησης των επιχειρήσεων, καθώς οι υπηρεσίες που παρέχει αποτελούν είδος καθημερινής χρήσης των περισσότερων νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Η συμμετοχή του Νομού Βοιωτίας στη διαμόρφωση των πωλήσεων του κλάδου κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική. Συγκεκριμένα, ο Νομός Βοιωτίας με ποσοστό επί των συνολικών πωλήσεων 20% είναι ο δεύτερος Νομός μετά το Νομό Αττικής στον οποίο δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις στην παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου κ.λπ.

Διάγραμμα 15: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στην Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού και Κλιματισμού

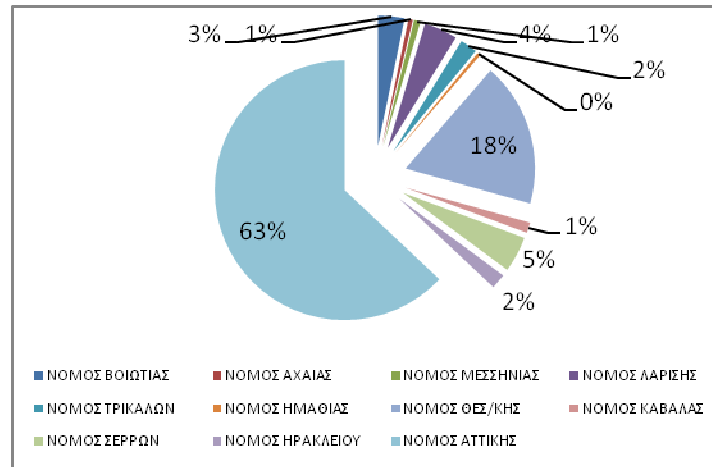

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Στον κλάδο ‘Συλλογή, Επεξεργασία και Παροχή Νερού’ τα υψηλότερα ποσοστά εμφανίζονται στους δύο μεγαλύτερους Νομούς της χώρας, Αττικής και Θεσσαλονίκης, κάτι το οποίο ήταν αναμενόμενο αν ληφθεί υπόψη το μέγεθος του πληθυσμού των δύο αυτών Νομών.

Διάγραμμα 16: Ποσοστό Συμμετοχής κάθε Νομού στη Συλλογή, Επεξεργασία και Παροχή Νερού

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

2.2.1 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Συμπερασματικά, αυτά που προκύπτουν από την ανάλυση της διαμόρφωσης της συγκέντρωσης των σημαντικότερων κλάδων στους οποίους δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στους κλάδους που εμφανίζουν συγκεντρωμένη παραγωγή και πώληση προϊόντων συνοψίζονται ως εξής:

- ♦ Στους περισσότερους κλάδους τα υψηλότερα ποσοστά συγκέντρωσης ανήκουν στο Νομό Αττικής.
- ♦ Οι Νομοί που εμφανίζουν αξιόλογη οικονομική δραστηριότητα και συγκέντρωση σε κάποια βιομηχανία, είναι αυτοί στους οποίους παρατηρείται και γενικότερη συγκέντρωση των περισσότερων κλάδων (π.χ. Ν. Βοιωτίας, Ν. Μαγνησίας, Ν. Αχαΐας).
- ♦ Παρατηρούνται κλάδοι στους οποίους το μεγαλύτερο μέρος της αγοράς καλύπτεται από μικρότερους Νομούς (σε σύγκριση με τους δύο μεγαλύτερους της χώρας) και σε κάποιες περιπτώσεις τα ποσοστά είναι ιδιαίτερα υψηλά. Συγκεκριμένα, ξεχωρίζουν:
  - i. Ο Ν. Κορινθίας στον κλάδο ‘Παραγωγή Χημικών Ουσιών και Προϊόντων’ με ποσοστό 20%.
  - ii. Ο Ν. Βοιωτίας στον κλάδο ‘Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού’ με ποσοστό 45%.

- iii. Ο Ν. Βοιωτίας στη βιομηχανία 'Κατασκευή Επίπλων' με το ποσοστό συμμετοχής στο σύνολο της χώρας 57%.
  - ♦ Σε βιομηχανικούς κλάδους στους οποίους συμμετέχει μικρός αριθμός Νομών στην παραγωγική δραστηριότητα εμφανίζονται Νομοί εκτός των δύο μεγαλύτερων που κατέχουν σημαντικά ποσοστά. Αναλυτικότερα:
    - i. Στον κλάδο 'Παραγωγή Βασικών Φαρμακευτικών Προϊόντων και Φαρμακευτικών Σκευασμάτων' δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις από 8 ελληνικούς νομούς, από τους οποίους ξεχωρίζουν ο Ν. Αχαΐας και ο Ν. Φθιώτιδος.
    - ii. Στον κλάδο 'Παραγωγή Βασικών Μετάλλων' παρατηρείται δραστηριότητα μόνο σε έξι Νομούς. Από αυτούς ο Ν. Βοιωτίας και ο Ν. Εύβοιας συμμετέχουν με ποσοστό 5% και 3%, η σημαντικότητα των οποίων έγκειται στο γεγονός της κάλυψης της αναγκών της αγοράς από επιχειρήσεις που εδρεύουν συγκεντρωμένες στους έξι Νομούς.
    - iii. Ο κλάδος 'Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού' διαμορφώνεται από τη συμμετοχή έξι Νομών, από τους οποίους στο Ν. Βοιωτίας αναλογεί το υψηλότερο ποσοστό.
    - iv. Και στο βιομηχανικό κλάδο 'Κατασκευή Επίπλων' ο Ν. Βοιωτίας συμμετέχει με το μεγαλύτερο ποσοστό από τους πέντε Νομούς στους οποίους δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις του συγκεκριμένου κλάδου.
    - v. Στον κλάδο 'Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού και Κλιματισμού' οι επιχειρήσεις που εξυπηρετούν την αγορά είναι εγκατεστημένες σε τέσσερις Νομούς, στους οποίους εκτός του Ν. Αττικής περιλαμβάνονται ο Ν. Βοιωτίας, ο Ν. Αχαΐας και ο Ν. Θεσσαλονίκης (με ποσοστά 20%, 4% και 1% αντίστοιχα).

Στα πλαίσια της παρούσης εργασίας, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στο ενδεχόμενο που παρουσιάζει κάποιος ή κάποιοι Νομοί να αναπτύξουν τοπικό βιομηχανικό σύμπλεγμα (cluster). Από τη συνολική ανάλυση της συγκεκριμένης ενότητας και σύμφωνα με το θεωρητικό υπόβαθρο, όπως αυτό αναπτύχθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, επιλέγεται ο Νομός Βοιωτίας για περαιτέρω μελέτη και περιγραφή των σημαντικότερων χαρακτηριστικών του ώστε να αποτελέσει μία ολοκληρωμένη παρουσίαση για τη δυνατότητα δημιουργίας βιομηχανικού συμπλέγματος. Ο Νομός Βοιωτίας εκδηλώνει επιχειρηματική δραστηριότητα

όσον αφορά την απόδοση και την αποτελεσματικότητα, σε σχέση με άλλους Νομούς, σε περισσότερους από ένα βιομηχανικούς κλάδους. Το γεγονός αυτό αποκαλύπτει μία ισχυρή οικονομική και αστική ανάπτυξη της περιοχής, η οποία με την εφαρμογή των κατάλληλων πολιτικών, τις καινοτόμες δράσεις, τη συνεργασία των επιχειρηματιών, την εμπλοκή εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων μπορεί να υποστηρίξει με επιτυχία τη δράση ενός συγκεντρωμένου δικτύου επιχειρήσεων. Η ανάλυση αυτή, καθώς και η επιλογή του βιομηχανικού κλάδου στον οποίο προτείνεται η δημιουργία cluster πραγματοποιείται στην ενότητα που ακολουθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Μέχρι σήμερα στον ελλαδικό χώρο και συγκεκριμένα στον τομέα της βιομηχανίας δεν έχει αναπτυχθεί τοπικό βιομηχανικό σύμπλεγμα με την έννοια που έχει αποδοθεί στον όρο στην παρούσα μελέτη. Αν και όπως έγινε αντιληπτό και σε προηγούμενη θέση, στην Ελλάδα παρατηρούνται χωρικές συγκεντρώσεις των διαφόρων κλάδων της βιομηχανίας χωρίς όμως να εμφανίζουν σημάδια οργανωμένης και συνεργατικής δράσης για την προώθηση καινοτόμων δραστηριοτήτων. Η συγκέντρωση αφορά κυρίως τη δράση τους στο ίδιο χωρικά έδαφος, όπου οι συνεργασίες και η ανταλλαγή πληροφοριών να λαμβάνουν χώρα ως αποτέλεσμα των κοινών παραγόντων που εμπλέκονται στη λειτουργία τους. Η προσέγγιση cluster περιλαμβάνει την έννοια της συνεργασίας όχι μόνο μεταξύ επιχειρήσεων αλλά και μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα της περιοχής που προβλέπεται να αναπτυχθεί το cluster, καθώς και τη συμμετοχή επιστημονικής κοινότητας.

3.1 ΤΟ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ CLUSTER ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

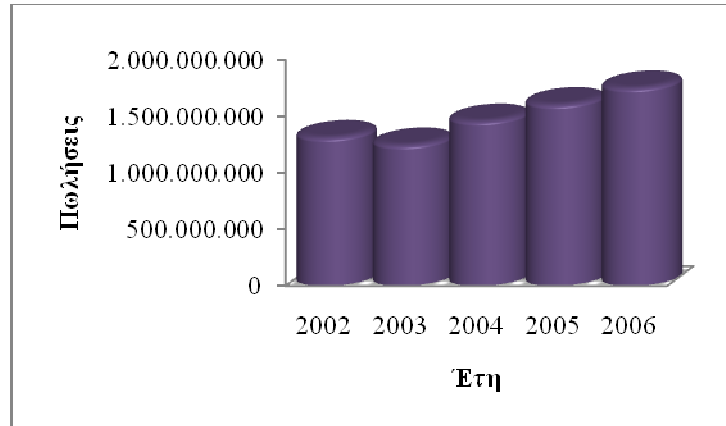
Στην επιλογή του κλάδου που θα αναλυθεί για το ενδεχόμενο ανάπτυξης βιομηχανικού συμπλέγματος στο Νομό Βοιωτίας, εκτός από το ποσοστό συμμετοχής του Νομού θα ληφθεί υπόψη ο αριθμός των Νομών στους οποίους δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις, η εξέλιξη της συγκέντρωσης κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, το σύνολο των επιχειρήσεων που συγκεντρώνονται στον κλάδο, το σύνολο των απασχολούμενων και η τοπική ειδίκευση.

3.1.1 Ο ΚΛΑΔΟΣ ‘ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ’

Στον κλάδο ‘Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού’, στη διαμόρφωση του οποίου συμμετέχουν συνολικά 6 νομοί, ο Ν. Βοιωτίας καλύπτει το 45% των πωλήσεων της χώρας. Σε επίπεδο Νομού για το έτος 2006, οι απασχολούμενοι στο κλάδο αποτελούσαν το 21% του συνόλου των απασχολούμενων σε βιομηχανίες, ενώ την ίδια χρονιά οι επιχειρήσεις που πραγματοποιούσαν δραστηριότητα στον κλάδο ήταν 14 στο σύνολο. Στο διάγραμμα που ακολουθεί εμφανίζεται η χρονική εξέλιξη των πωλήσεων του κλάδου για το Ν. Βοιωτίας,

ξεκινώντας από το έτος για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία μετά την εισαγωγή του ευρώ στη χώρα της Ελλάδας.

Διάγραμμα 17: Χρονική Εξέλιξη των Πωλήσεων του Ν. Βοιωτίας στον κλάδο ‘Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού’

Πηγή: Γ.Γ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Αυτό που παρατηρείται για την εξέλιξη του κλάδου ‘Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού’ είναι ότι οι πωλήσεις παρουσιάζουν γενικά ανοδική πορεία κατά τη διάρκεια της πενταετίας, εκτός από το έτος 2003 όπου υπήρχε μία πτώση της τάξεως του 5% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Την πτώση αυτή βέβαια ακολούθησε το 2004 άνοδος της τάξης 16% και έκτοτε οι πωλήσεις εμφανίζονται όλο και πιο αυξημένες. Αξίζει να αναφερθεί ότι από συγκριτικά με το έτος 2002, οι πωλήσεις του κλάδου για το έτος 2006 εμφανίζονται αυξημένες κατά 25%.

3.1.1.1 ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

Ο περιφερειακός δείκτης τοπικής ειδίκευσης υπολογίζεται από τη σχέση:

$$LQ_{ir} = \frac{E_{ir} / E_{in}}{E_r / E_n} = \left(\frac{E_{ir}}{E_r} \right) \left(\frac{E_n}{E_{in}} \right)$$

Όπου:

E_{ir} = Η απασχόληση του κλάδου i στην περιφέρεια r .

E_r = Η συνολική απασχόληση στην περιφέρεια r .

E_{in} = Η απασχόληση του κλάδου i στο σύνολο της χώρας.

E_n = Η συνολική απασχόληση της χώρας

Ανάλογα με την τιμή του δείκτη είναι δυνατόν να δοθεί η εξής ερμηνεία:

- ♦ Αν $LQ=1$, τότε η δραστηριότητα i είναι ανεπτυγμένη στην περιφέρεια όσο και στο σύνολο της χώρας και η περιφέρεια έχει κανονική συμμετοχή στην αγορά για την δραστηριότητα i .
- ♦ Αν $LQ>1$, τότε η δραστηριότητα i είναι περισσότερο ανεπτυγμένη στην περιφέρεια από όσο είναι στο σύνολο της χώρας και η περιφέρεια έχει περισσότερο από αναλογική συμμετοχή στην αγορά για τη δραστηριότητα i .
- ♦ Αν $LQ<1$, τότε η δραστηριότητα i είναι λιγότερο ανεπτυγμένη στην περιφέρειας από όσο είναι στο σύνολο της χώρας και η περιφέρειας έχει λιγότερο από αναλογική συμμετοχή στην αγορά για τη δραστηριότητα i (Πολύζος, 2008).

Για λόγους εξυπηρέτησης του σκοπού της παρούσας εργασίας, ο εν λόγω δείκτης θα χρησιμοποιηθεί λαμβάνοντας υπόψη αντί για τα ποσά της περιφέρειας τα αντίστοιχα ποσά που αναφέρονται στο Ν. Βοιωτίας, προερχόμενα από επεξεργασία των στοιχείων της ετήσιας βιομηχανικής έρευνας της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας για το έτος 2006.

Έτσι, για το Ν. Βοιωτίας οι μεταβλητές της σχέσης υπολογισμού του δείκτη τοπικής ειδικεύσης διαμορφώνονται ως εξής:

$E_{ir} = 3.126$ απασχολούμενοι στο κλάδο με κωδικό 27 για το Ν. Βοιωτίας

$E_r = 15.207$ απασχολούμενοι στο σύνολο του Νομού

$E_{in} = 9.865$ απασχολούμενοι στο κλάδο 27 για το σύνολο της χώρας

$E_n = 214.964$ απασχολούμενοι σε όλες τις βιομηχανίες της χώρας.

Οπότε η τιμή του δείκτη ειδικεύσης του κλάδου 'Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού' για το Ν. Βοιωτίας υπολογίζεται σε:

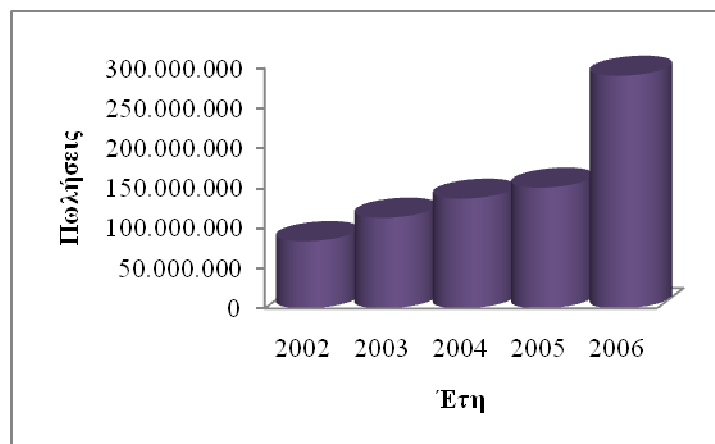
$LQ_{ir} = 4,48$.

Η συγκεκριμένη τιμή δείχνει ότι ο Ν. Βοιωτίας είναι περισσότερο ειδικευμένος στον κλάδο σε σχέση με το σύνολο της χώρας, ενώ παράλληλα συμπεραίνεται ότι οι επιχειρήσεις του Νομού εξάγουν τα προϊόντα τους στις υπόλοιπες περιοχές της Ελλάδας. Η παραπάνω άποψη ενισχύεται ακόμη περισσότερο αν ληφθεί υπόψη η μικρή συμμετοχή των Νομών (συνολικά 6) στη δραστηριότητα του κλάδου, γεγονός που καθιστά το Νομό Βοιωτίας ιδιαίτερα σημαντικό και βασικό στην κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού.

3.1.2 Ο ΚΛΑΔΟΣ 'ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΠΙΠΛΩΝ'

Στον κλάδο 'Κατασκευή Επίπλων, στη διαμόρφωση του οποίου συμμετέχουν συνολικά 5 νομοί, ο Ν. Βοιωτίας καλύπτει το 57% των πωλήσεων της χώρας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ετήσιας βιομηχανικής έρευνας της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, σημειώνεται ότι το έτος 2006 οι 5 επιχειρήσεις του κλάδου απασχολούσαν συνολικά 517 εργαζομένους. Στο Διάγραμμα 18 εμφανίζεται η χρονική εξέλιξη των πωλήσεων του συγκεκριμένου κλάδου που αναφέρονται στο Ν. Βοιωτίας.

Διάγραμμα 18: Χρονική Εξέλιξη των Πωλήσεων του Ν. Βοιωτίας στον κλάδο 'Κατασκευή Επίπλων'

Πηγή: Σ.Σ. ΕΣΥΕ, Ιδία Επεξεργασία

Η πορεία που ακολουθούν οι πωλήσεις του κλάδου 'Κατασκευή Επίπλων' είναι αδιαμφισβήτητα ανοδική καθ' όλη τη διάρκεια της πενταετίας. Αξιοσημείωτη είναι η αύξηση που παρουσίασε ο κλάδος το έτος 2006, η οποία υπολογίζεται σε 92,7% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά ή με άλλα λόγια σε διπλάσιες πωλήσεις.

3.2.1.1 ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

Κατά τον ίδιο τρόπο που υπολογίστηκαν οι μεταβλητές του δείκτη για τον κλάδο της προηγούμενης περίπτωσης, οι αντίστοιχες μεταβλητές του κλάδου 'Κατασκευή Επίπλων' διαμορφώνονται ως εξής:

$E_{ir} = 517$ απασχολούμενοι στο κλάδο με κωδικό 31 για το Ν. Βοιωτίας

$E_r = 15.207$ απασχολούμενοι στο σύνολο του Νομού

$E_{in} = 3.525$ απασχολούμενοι στο κλάδο 31 για το σύνολο της χώρας

$E_n = 214.964$ απασχολούμενοι σε όλες τις βιομηχανίες της χώρας.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η τιμή του δείκτη τοπικής ειδίκευσης υπολογίζεται σε:

$$LQ_{ir} = 2,07.$$

Η τιμή του δείκτη, η οποία είναι μεγαλύτερη της μονάδας, δείχνει ανεπτυγμένη δραστηριότητα και περισσότερη εξειδίκευση του κλάδου στο Ν. Βοιωτίας σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Αναμένεται επίσης, οι επιχειρήσεις του Νομού να εμφανίζουν εξαγωγική δραστηριότητα.

3.1.3 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ CLUSTER ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ 'ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ'

Όπως αναφέρθηκε στην αρχή της ενότητας, για την επιλογή του κλάδου που θα προταθεί για το ενδεχόμενο ανάπτυξης βιομηχανικού συμπλέγματος στο Ν. Βοιωτίας θα συγκριθούν για τους δύο κλάδους που αναλύθηκαν παραπάνω η χρονική εξέλιξη της συγκέντρωσης των πωλήσεων κατά τη διάρκεια της πενταετίας 2002-2006, το ποσοστό της συγκέντρωσης για το πιο πρόσφατο έτος για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία (2006), το σύνολο των απασχολούμενων, ο αριθμός των επιχειρήσεων και η τοπική ειδίκευση του Νομού, όπως υπολογίστηκε για τους δύο κλάδους ξεχωριστά. Ταυτόχρονα, θα ληφθεί υπόψη το σύνολο των νομών που συμμετέχουν στη διαμόρφωση της συγκέντρωσης των δύο κλάδων.

Έτσι, και στους δύο κλάδους η πορεία της εξέλιξης των πωλήσεων κατά την πενταετία 2002-2006 είναι κατά βάση ανοδική, ενώ παράλληλα και στους δύο κλάδους ο Ν. Βοιωτίας αντιμετωπίζει ανταγωνισμό από μικρό αριθμό Νομών. Για το ποσοστό συγκέντρωσης της δραστηριότητας χρησιμοποιούνται τα στοιχεία του Πίνακα 3 του προηγούμενου κεφαλαίου για να γίνει σύγκριση μεταξύ των δύο κλάδων σε επίπεδο Νομού. Σε επίπεδο χώρας, αυτό που παρατηρήθηκε είναι ότι Ν. Βοιωτίας κατέχει τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκέντρωσης στους δύο κλάδους που μελετώνται στην παρούσα θέση. Αναφορικά με τη βιομηχανική δραστηριότητα των επιχειρήσεων του Νομού, στον κλάδο 'Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού' συγκεντρώνεται το 48,5% των πωλήσεων όλων των τύπων βιομηχανικών προϊόντων. Το αντίστοιχο ποσοστό για τον κλάδο 'Κατασκευή Επίπλων' ανέρχεται σε 8%. Το ποσοστό των

απασχολουμένων στους κλάδους ‘Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού’ και ‘Κατασκευή Επίπλων’ υπολογίζεται αντίστοιχα σε 20,5% και 3,3%, ενώ το σύνολο των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους δύο κλάδους, σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία της βιομηχανικής έρευνας για το έτος 2006, είναι 14 επιχειρήσεις στον κλάδο του ηλεκτρολογικού εξοπλισμού και 5 στον κλάδο των επίπλων. Τέλος, για τους δείκτες τοπικής ειδικεύσης, αναφέρεται ότι και στους δύο κλάδους η τιμή των δεικτών είναι μεγαλύτερη της μονάδας, γεγονός που αποδεικνύει έντονη δραστηριότητα και που τονίζει τη σημασία της λειτουργίας επιχειρήσεων του Νομού στο σύνολο της χώρας. Παρ’ όλα αυτά, καθώς ο κλάδος ‘Κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού’ με τιμή του δείκτη 4,48 που κρίνεται ιδιαίτερα αξιόλογη και σε συνδυασμό με την οικονομική ευημερία που χαρακτηρίζει τις επιχειρήσεις του συγκεκριμένου κλάδου δραστηριότητας, την οποία αποδεικνύει η ανάλυση της εν λόγω παραγράφου, αποτελεί τον κλάδο που προτείνεται ως ο πιο κατάλληλος για το ενδεχόμενο ανάπτυξης βιομηχανικού συμπλέγματος, με σημαντικά ποσοστά επιτυχίας.

3.2 ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και στο πλαίσιο του προγράμματος ‘Καινοτόμες Δράσεις της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας’, δημιουργήθηκε το πρόγραμμα ‘Δίκτυα Βασισμένα στη Γνώση – Knowledge Clusters’ με σκοπό να βοηθήσουν τον τοπικό πληθυσμό να συμμετέχει σε μία κοινωνία της πληροφορίας.

Το πρόγραμμα δεν αναφερόταν σε ένα μόνο βιομηχανικό κλάδο. Συγκεκριμένα περιλάμβανε δράσεις για τον εκσυγχρονισμό και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων με έμφαση στην υιοθέτηση καινοτομίας και νέων τεχνολογιών στους κλάδους του μαρμάρου, της ενέργειας, της γούνας, της ιπτάμενης τέφρας, του ξύλου και της διαχείρισης και ανακύκλωσης ειδικών κατηγοριών απορριμμάτων. Ο στρατηγικός στόχος του προγράμματος ήταν κυρίως η ποιοτική και όχι η ποσοτική προσέγγιση της καινοτομίας και η διάχυση της γνώσης στη θεματική δικτύωση των κλάδων που θα συμμετείχαν στο πρόγραμμα.

Το πρόγραμμα ανάπτυξης δικτύων βασισμένα στη γνώση (k- clusters) κατά τη διάρκεια ανάπτυξης του επιδίωκε την επίτευξη των στόχων του με τις ακόλουθες παρεμβάσεις:

- ◆ Μετατροπή των παραδοσιακών, βασισμένων στο κόστος, δικτύων σε δίκτυα βασισμένα στη γνώση και την καινοτομία,
- ◆ Αύξηση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) της περιφέρειας με την παγκοσμιοποίησή τους μέσω οριζόντιων πιλοτικών δράσεων που προσδίδουν αυξημένη προστιθέμενη αξία,
- ◆ Διατήρηση της περιφερειακής φυσικής κληρονομιάς ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη καινοτόμου νοοτροπίας, μέσω πιλοτικών περιβαλλοντικών δράσεων.

Βασικός σκοπός του προγράμματος των k- clusters ήταν να παρέχουν υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας για τη διαμόρφωση καινοτόμων δράσεων βασισμένων σε:

- ◆ Δημιουργία θεματικών πεδίων γνώσης και πόλων τεχνολογίας.
- ◆ Αναζήτηση καινοτόμων ζητημάτων στο πλαίσιο των θεματικών περιοχών.
- ◆ Υποστήριξη της συλλογικής επιχειρηματικής προσπάθειας στο πλαίσιο της περιφερειακής συνεργασίας μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, παρέχοντας οριζόντια υποστήριξη στην καινοτόμο διαδικασία.
- ◆ Ανάληψη πρωτοβουλίας για πιλοτικές δράσεις οι οποίες θα είναι οι ‘quick – wins’ για την αύξηση του πνεύματος καινοτομίας στη Δυτική Μακεδονία.

Η διάχυση της γνώσης στη θεματική δικτύωση θα εισήγαγε την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών που θεματικά θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν ως ακολούθως:

- ◆ Μελέτες έρευνας αναγκών της αγοράς (τάσεις, τιμές, νέα προϊόντα και αναλύσεις κόστους - αποτελεσμάτων) για τους τομείς του μαρμάρου, της ενέργειας, της ιπτάμενης τέφρας, του ξύλου, της γούνας και της ανακύκλωσης.
- ◆ Ανάπτυξη νέων προϊόντων – υπηρεσιών ή μεθόδων ή διαδικασιών παραγωγής στους τομείς του μαρμάρου, της ενέργειας, της ιπτάμενης τέφρας, του ξύλου, της γούνας και της ανακύκλωσης.

- ♦ Διοργάνωση ενός ανοικτού forum, συναντήσεων εργασίας και ενός συνεδρίου στο τέλος του προγράμματος καθενός από τα ανωτέρω k- cluster.

Γενικά, αντικειμενικός σκοπός του προγράμματος της δημιουργίας k- clusters ήταν να επιδείξουν συγκεκριμένες περιπτώσεις καλών πρακτικών ανάπτυξης νέων προϊόντων ή υπηρεσιών και να τις μεταφέρουν σε ένα μεγαλύτερο πιθανό αριθμό επιχειρήσεων της περιφέρειας (ANKO A.E., 2009).

Από τις συζητήσεις με το προσωπικό της Αναπτυξιακής Εταιρίας Δυτικής Μακεδονίας (ANKO) A.E., η οποία είχε την ευθύνη της διαχείρισης και της παρακολούθησης υλοποίησης του προγράμματος, κατέσται σαφές ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα καινοτόμων δράσεων δεν είχε τα επιθυμητά αποτελέσματα. Συγκεκριμένα, δεν έφτασε στο στάδιο της υλοποίησης για λόγους κυρίως μη αποτελεσματικής επικοινωνίας των εμπλεκόμενων επιχειρηματιών, έλλειψη εμπιστοσύνης και συνεργατικού πνεύματος, καθώς και πολιτικών συμφερόντων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο σημαντικότερος άξονας της παρούσας εργασίας αφορά στην έρευνα του ελλαδικού χώρου και τη δυνατότητα ανάπτυξης βιομηχανικού συμπλέγματος σε κάποιο κλάδο που εμφανίζει σημαντική οικονομική δραστηριότητα και αξιόλογες δυνατότητες εξέλιξης, ενώ παράλληλα επιχειρείται η συσχέτιση με τα κυριότερα χαρακτηριστικά του Νομού που πρόκειται να αποτελέσει την έδρα δραστηριοποίησης του συμπλέγματος.

Η Ελλάδα γενικά, όπως προέκυψε και από τη σχετική ανάλυση, χαρακτηρίζεται από βιομηχανικές συγκεντρώσεις σε διάφορους Νομούς και σε διάφορους οικονομικούς κλάδους. Συγκέντρωση όμως, με την έννοια του βιομηχανικού συμπλέγματος και τις παραμέτρους που σχετίζονται με την ανάπτυξη του αποτελεί μία προσπάθεια που δεν έχει στεφθεί με επιτυχία στη χώρα της Ελλάδας. Παρά το γεγονός ότι αποτελεί ένα φαινόμενο του οποίου οι ωφέλειες είναι γνωστές και αποδεκτές, στον τομέα της βιομηχανίας τα σημάδια εμφάνισής του είναι ακόμη σε πρώιμο στάδιο. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι αυτό που απαιτείται αρχικά, είναι η συνδυασμένη δράση πολλών παραγόντων για την ενίσχυση της άποψης ότι τα βιομηχανικά συμπλέγματα αποτελούν την καλύτερη μέθοδο για να αναγνωριστούν οι περιοχές που προσφέρονται για ανάπτυξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Για το σκοπό εξυπηρέτησης της εν λόγω μελέτης, επιλέχθηκε ο Ν. Βοιωτίας για το ενδεχόμενο ανάπτυξης βιομηχανικού συμπλέγματος. Σε συνδυασμό με τα όσα αναφέρθηκαν σε θεωρητικό επίπεδο για την ανάδειξη συμπλέγματος, αναφέρεται ότι ο κλάδος 'Παραγωγή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού' για το Ν. Βοιωτίας εμφανίζει αξιόλογα στοιχεία επιχειρηματικής δραστηριότητας, η οποία θεωρείται απαραίτητη για την επιτυχημένη πορεία του cluster. Επιπλέον, η βιομηχανική δραστηριότητα του Νομού παρουσιάζεται ιδιαίτερα αυξημένη στους περισσότερους τομείς της οικονομίας, γεγονός που ενισχύει ακόμη περισσότερο την απόφαση επιλογής του συγκεκριμένου Νομού. Παράλληλα, σημειώνεται η πλεονεκτική θέση του Νομού, ο οποίος βρίσκεται κοντά στο μεγαλύτερο επιχειρηματικό κέντρο της Ελλάδας, την Αττική. Τέλος, η συμβολή της γεωγραφικής θέσης του Νομού έγκειται στο γεγονός της λειτουργίας

σημαντικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην περιοχή της Αθήνας αλλά και της Χαλκίδας. Συγκεκριμένα, παράρτημα του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος της Χαλκίδας, εδρεύει στην πόλη της Θήβας που βρίσκεται στο Ν. Βοιωτίας.

Σε γενικές γραμμές όμως, αναφέρεται ότι είναι περισσότεροι οι Νομοί και οι κλάδοι που εμφανίζουν τη δυνατότητα δημιουργίας cluster. Αυτό που προέκυψε από την ανάλυση της διεθνούς βιβλιογραφίας είναι ότι η επιτυχία του cluster συνδέεται με το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής. Περισσότερο αναλυτικά, η ανεπτυγμένη οικονομική δραστηριότητα μιας περιοχής σε περισσότερους από έναν επιχειρηματικούς τομείς αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στην απόφαση δημιουργίας συμπλέγματος.

Από την άλλη, πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών ή εισαγωγή μιας καινοτόμου δραστηριότητας στα πλαίσια της λειτουργίας των επιχειρήσεων που συντελούν το βιομηχανικό σύμπλεγμα, είναι εφικτό να προκύψει από την εφαρμογή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος των εργαζομένων ή των ανθρώπων της διοίκησης. Με την παραπάνω θέση, τονίζεται η διαφορά που φέρει το cluster συγκριτικά με τις υπόλοιπες μορφές βιομηχανικών συγκεντρώσεων και η οποία σχετίζεται με την ύπαρξη εκπαιδευτικού και ερευνητικού οργανισμού. Στην Ελλάδα συγκεκριμένα, εδρεύει ένας σημαντικός αριθμός πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, τα οποία παρέχουν ένα υψηλό επίπεδο πολύπλευρης κατάρτισης, ενώ ταυτόχρονα υλοποιούνται στη χώρα πολλά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα οποία ασχολούνται με την κατάρτιση εργαζομένων και πραγματοποιούνται μέσω Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ).

Κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό, να καταστεί σαφές σε όλους τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς που με οποιοδήποτε τρόπο εμπλέκονται στη βιομηχανική δραστηριότητα της χώρας, ότι η με τη δημιουργία cluster σε τομείς που εμφανίζουν επιχειρηματικό ενδιαφέρον η ελληνική πραγματικότητα προσαρμόζεται στις απαιτήσεις του διεθνοποιημένου οικονομικού περιβάλλοντος και οι επιχειρήσεις αποκτούν μία ευκαιρία να δράσουν σε παγκόσμιο επίπεδο.

Επιπρόσθετα, η σημασία ανάπτυξης ενός ή και περισσότερων βιομηχανικών συμπλεγμάτων στη χώρα της Ελλάδας, ενισχύεται από την άποψη ότι οι δεσμοί

που αναπτύσσονται μεταξύ των επιχειρήσεων που αποτελούν το cluster είναι περισσότερο ισχυροί από τους δεσμούς που συνδέουν τις επιχειρήσεις αυτές με την υπόλοιπη οικονομία της περιοχής και της χώρας.

Από την άλλη πλευρά, πρέπει να αναφερθεί ότι οι επιχειρήσεις εκτός του cluster δεν απειλούνται από τη δράση του. Σκοπός των συμπλεγμάτων, με την έννοια που αποδόθηκε σ' αυτά στην εν λόγω εργασία, είναι η συνεισφορά τους στην ανάπτυξη όχι μόνο της περιοχής αλλά και της χώρας γενικότερα, καθώς συμβάλει στην εικόνα της στο παγκόσμιο στερέωμα και μπορεί να εξελιχθεί σε πόλο έλξης επιχειρήσεων των οποίων η επιχειρηματική δραστηριότητα συνδέεται με αυτή του κλάδου που αποτέλεσε τη βάση δημιουργίας του cluster.

Εν κατακλείδι, τα βιομηχανικά συμπλέγματα δεν αποτελούν φαινόμενο μόνο των ανεπτυγμένων αλλά και των αναπτυσσόμενων χωρών και η σημασία ανάπτυξής τους στο χώρο της Ελλάδας αποτελεί αδιαμφισβήτητη ανάγκη. Για την αποτελεσματική λειτουργία τους απαιτείται σύμπραξη του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, οι οποίοι στην Ελλάδα εμφανίζονται αμφότεροι ιδιαίτερα ισχυροί. Από την άλλη, εν όψει οικονομικής κρίσης, οι πιέσεις για αλλαγή και προσαρμογή στις τάσεις της παγκοσμιοποίησης αποτελούν κατευθυντήριες γραμμές για την εισαγωγή καινοτόμων δραστηριοτήτων και αξιοποίηση των δυνατοτήτων των τοπικών επιχειρήσεων μέσα από τη συλλογική δράση τους. Η ενοποιημένη αυτή δράση των επιχειρήσεων, δεν πρέπει να φέρει στοιχεία του παρελθόντος, αλλά να ακολουθήσει τη μορφή της συγκέντρωσης όπως αυτή χαρακτηρίζεται από την έννοια του βιομηχανικού συμπλέγματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Audretsch, D.B. (1998) 'Agglomeration and the location of innovative activity', *Oxford Review of Economic Policy*, **14** 18-29.
- Barrios, S., Strobl, E. (2003) 'Industry mobility and geographic concentration in the European union', *Economic Letters*, **82** 71-75.
- Bisso, R. (2003) 'Clusters and Development Strategies: Reflections for a Developing Country's SME Policy', Bologna and Buenos Aires.
- Braunerhjelm, P., Carlsson, B. (1999), 'Industry clusters in Ohio and Sweden, 1975-1995', *Small Business Economics*, **12** 293-7.
- Camagni, R.P. (1995), 'The Concept of innovative milieu and its relevance for public policies in European lagging regions', *Papers in Regional Science*, **74** 317-40.
- Davies, S. (1979) 'Choosing between concentration indices: the iso-concentration curve', *Economica*, **46** 67-75.
- Devereux, M.P., Griffith, R., Simpson, H. (2003), 'The geographic distribution of production activity in the UK', *Regional Science and Urban Economics*, **34** 533-64.
- Dijk, M.P. van (1995) 'Flexible specialization, the new competition and industrial districts', *Small Business Economics*, **7** 15-27.
- Fornahl, D., Brenner, T. (2009), 'Geographic concentration of innovative activities in Germany', *Structural Change and Economic Dynamics*, **20** (3) 163-82.
- Goschin, Z., Constantin, D., L., Roman, M., Ileanu, B. (2009) 'Regional specialization and geographic concentration of industries in Romania', *South-Eastern Europe Journal of Economics*, **1** 99-113.
- Klepper, S. (1997), 'Industry life cycles', *Industrial and Corporate Change*, **6** 145-81.
- Lin, T.R., Sun, C. (2010), 'Driving industrial clusters to be nationally competitive', *Technology Analysis and Strategic Management*, **22** (1) 81-97.
- Markusen, A. (1996), 'Sticky places in slippery space: A typology of industrial districts', *Economic Geography*, **72** 293-313.
- Otsuka, K., Sonobe, T. 'Strategy for cluster-based industrial development in developing countries'.
- Porter, M. E. (1990), 'The Competitive Advantage of Nations', New York: Free Press.
- Ritter, T., Gemunden, H.G. (2004) 'The impact of a company's business strategy on its technology competence: network competence and innovation success', *Journal of Business Research*, **5** (57) 548-56.

- Roelandt, Theo J.A., Hertog P. den (1999), 'Boosting innovation, the cluster approach', *Organisation for Economic Co- operation and Development*, France: OECD Publications Service, 411- 27.
- Scott, A.J. (1992), 'The role of large producers in industrial districts: A case study of high technology systems houses in Southern California', *Regional Studies*, **26** 265–75.
- Sforzi, F. (1990), 'The quantitative importance of Marshallian industrial districts in the Italian economy', in F. Pyke, G. Becattini & W. Sengenberger (eds.) *Industrial Districts and Inter-firm Co-operation in Italy*, Geneva: International Institute for Labour Studies, 75–107.
- Solvell, O., Lindqvist, G., Ketels, C. (2003), *The Cluster Initiative Greenbook*, 1st edition. Stockholm: Bromma tryck AB.
- Trigilia, C. (1992), 'Italian Industrial Districts: Neither Myth Nor Interlude', in F. Pyke & W. Sengenberger (eds.) *Industrial Districts and Local Economic Regeneration*, Geneva: International Institute for Labour Studies, 33–47.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ANKO A.E. (2009) *Καινοτόμες Δράσεις της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας*.
- Γ.Γ. Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας, Απογραφή 2001
- Γ.Γ. Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας, Ετήσια Βιομηχανική Έρευνα 2006.
- Ουσταπασίδης, Κ. (2003) *Εφαρμοσμένη Βιομηχανική Πολιτική*, 1^η έκδοση. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.
- Πολύζος 2008, Σημειώσεις Περιφερειακής Οικονομικής Ανάλυσης
- Σιώμοκος, Γ. Ι. (2004) *Στρατηγικό Μαρκετινγκ*, 2^η έκδοση. Αθήνα: Σταμούλη Α.Ε.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- http://en.wikipedia.org/wiki/Spillover_effect
- <http://digilib.lib.unipi.gr/dspace/handle/unipi/3423>
- <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6863>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Startup_company
- <http://www.businessdictionary.com/definition/downstream-industries.html>
- <http://liaison.uoi.gr/pdf/Etaeries%20Spin%20Off.pdf>
- http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?p_param=A1602

